

Oversigter
Revolutionstidens pariserkommune
i historiografisk perspektiv

AF

FINN STENDAL PEDERSEN

Folket, som følte sine Repræsentanters Svaghed, gjorde selv Republiken ganske alene, men saaledes som Folket gjør alt, naar det er uden Regjering, ved Uorden, Brand og Blod. Det bevarede for Nationalforsamlingen kun et Skin af lovbestemt Agtelse, som for at give sig Mine af, at det agtede Noget, men i Grunden havde det grebet Dictaturet, da det greb Vaaben. Den Hylding, det lod som det bragte Forsamlingen, var ikke andet end ærbødige Befalinger, det gav den. Den virkelige Magt var allerede paa Raadhuset i Communens Commissarier. Folket havde følt det. Det understøttede dem med sin Kraft.

Alphonse de Lamartine: *Girondisternes Historie*, oversat 1847 af Th. Overskou., bd. 3, 23. bog, s. 148.

Den franske revolution er kendt som en spektakulær og blodig række af begivenheder i fransk og europæisk historie, men dens virkningshistorie gør den desuden ifølge mange til en fundamental forudsætning på godt og ondt for det samfundsmæssige og politiske liv i vesten i dag.

Den franske revolution udviklede en række af oplysningstidens teoretiske begreber og definerede gennem praksis disse begrebers oprindeligt vage betydningsindhold til konkrete måder at agere og reagere på, som har været bærende for den politiske udvikling og debat frem til vore dages Vesteuropa, herunder vor opfattelse af demokrati.¹

¹ Per Stig Møller: *Den naturlige orden. Tolv år der flyttede verden*, Gyldendal 1996, særligt 277-315. Heri forfægter han den positive side ved oplysningstidens filosofiske samfundsopfattelse. De tolv år, der er tale om, er 1748-1759. Talen »Discurso de unificación«,

Derfor har den franske revolution da også med rette været genstand for en intens debat, ikke alene blandt franske historikere, men også et stigende antal forskere fra hele verden, der betragter revolutionens erfaringer og følger som et anliggende, der mentalitetshistorisk og politisk angår forståelsen af hele den moderne vestlige civilisation.

Når man læser den franske revolutions historie, bliver det klart, at det lokale bystyre – Pariserkommunen – spillede en afgørende rolle for revolutionens forløb og udvikling, efter at kongemagten tvunget af statens økonomiske situation for første gang siden 1614 måtte indkalde rigets Generalstænder til at møde den 5. maj 1789 i Versailles for at vedtage en øget beskatning.

Kongemagten blev her mødt af tredjestandens krav om ligestilling i forhold til de to privilegerede stænder og om indførelse af forfatningsmæssige rettigheder. Uenigheden kulminerede den 17. juni 1789, hvor tredjestand sammen med nogle renegater fra de to øvrige stænder proklamerede sig som grundlovgivende nationalforsamling og yderligere manifesterede sin kampvilje med aflæggelsen af Boldhuseden den 20. juni 1789, mens kongemagten midlertidigt gav efter, men samtidig begyndte at samle hærstyrker omkring Versailles.

Urolighederne fra den 11. til 14. juli 1789, der endte med Bastillens fald, førte til, at Den grundlovgivende Nationalforsamling blev endeligt anerkendt af kongemagten og faktisk fungerede som lovgivende magt, mens kongen alene forbeholdt sig den udøvende og dømmende magt. Den endelige triumf kom med kongens optræden ved den nyvalgte parisiske borgmesters side på rådhusets balkon den 17. juli 1789. Symbolsk besegledes denne betydning ved, at nationens flag foruden den franske kongeslægts hvide farve kom til at bestå af de parisiske farver rødt og blå – deraf flagets navn: tricoloren.

Den 5. oktober 1789 førte kvindetøget fra Paris »bageren, bagerkonen og den lille bagerdreng« fra Versailles til Paris. Kongefamilien – som jo var genstanden for demonstranternes sarkastiske allusion til statens pligt til at skaffe folket brød – installeredes i slottet Tuilerierne. Få dage efter fulgte Den grundlovgivende Nationalforsamling med, så den politiske arena nu fuldt og helt befandt sig i Paris.

der blev holdt af Franco den 19. april 1937. Francisco Franco Bahamonde: *Palabras del Caudillo. 19 abril 1937 - 7 diciembre 1942*, Madrid 1943. Her fremhæver Franco, at med oplysningstiden begyndte samfundsudviklingen at gå helt skævt, så det ville han nu rette op på. Jeg er Kay Lundgreen-Nielsen tak skyldig for henvisningen. Redaktionen: »Vive la France! Vive la République! Politisk kultur og politiske traditioner i Frankrig 1789-1986«, *Vive la France! Vive la République, Den jyske Historiker* nr. 38-39, 1986, 5-10.

I efteråret 1791 førte forhandlingerne til en forfatning med en stærk kongemagt og en svag Lovgivende Nationalforsamling, trods kongefamiliens flugtforsøg i juni 1791. Den nye Lovgivende Nationalforsamling mødtes første gang den 1. oktober 1791 i Paris.

Endelig stod pariserne for oprøret den 10. august 1792, der endte med monarkiets ophævelse og republikkens indførelse den 21. september 1792 samt kongefamiliens fængsling trods en modvillig Lovgivende Nationalforsamling. Nu havde Pariserkommunen magten i en måneds tid frem til det nyvalgte Nationalkonvents tiltræden.

Efter den 21. september 1792 stod pariserne bag retssagen mod og henrettelsen af Louis XVI, og med opstanden den 30. maj til 2. juni 1793 gennemtvang de udrensningen af de førende girondinere og blev en afgørende faktor i udformningen af Konventets og Velfærdskomiteens terrorpolitik.²

Det kan derfor undre, at den første revolutionære pariserkommune og dens centrale Fællesråds medlemmer, på trods af disse centrale begivenheder og de mange spektakulære beretninger om enkeltepisoder som Bastillens fald, kampene den 10. august 1792 og Marats død og begravelse i juli/august 1793, i det store og hele er blevet ignoreret som en selvstændig politisk faktor i den generelle demokratidiskurs inden for revolutionens historiske ramme.

Ser man således på de mere generelle fremstillinger af Den franske Revolution, også nogle af de nyeste, tillægges kommunen ganske vist en afgørende betydning for revolutionens gennemførelse og radikaliseringsproces, men en nærmere forklaring og analyse af den samlede Pariserkommunes indsats gives ikke, idet kommunens politiske rolle alene tilskrives sansculotternes decentrale aktiviteter i de 48 sektioner uden at inddrage og diskutere den centrale kommunes betydning.³

I det følgende gives først en kort skitse af nogle hovedtræk ved historieskrivningen om Den franske Revolution. Dette sker for at vise, hvor påfaldende det er, at man ikke i den nyeste debat om demokratidiskursen under Den franske Revolution har inddraget Pariserkommunens Fællesråd, når dette dog er en så central aktør under de første fem år af

2 F. eks. Pierre Caron: *Les massacres de septembre*, Paris 1935. Guy Chaussinand-Nogaret: *La Bastille est prise*, Éditions Complexe, Paris 1988. Jacques Guilhaumou: *1793. La mort de Marat*, Éditions Complexe, Bruxelles 1989.

3 Se Frédéric Bluche, Stéphane Rials & Jean Tulard: *La Révolution française, Que sais-je?* bd. 142, Presses Universitaires de France, Paris 1989, sp. 77f. Michel Biard & Pascal Dupuy: *La Révolution française. Dynamique et ruptures 1787-1804*, Armand Colin, Paris 2008 [2004]. Siderne 64f, 85f, 92ff, 102-113 anfører begivenhederne; men har ingen nærmere overvejelser om kommunens rolle. Jean-Clément Martin: *La Révolution française, 1789-1799, une histoire socio-politique*, Belin, Paris 2004, 157ff, 187-93.

revolutionen. Dernæst følger et overblik over Pariserkommunen under revolutionen, for endelig på den baggrund nærmere at præsentere den eksisterende historiografi om emnet med henblik på at påvise, at det ud fra de nyere historiografiske temaer og horisonter vil være en væsentlig opgave at inddrage og nøjere definere Pariserkommunens rolle i den praktiske og teoretiske udvikling af demokratibegrebet.

Den generelle historiografi om den franske revolution frem til 1980

Den franske forskning deler sig i tre hovedtolkninger med hver sit forskellige, tidligt etablerede udgangspunkt, nemlig revolutionstidens egne politiske og ideologiske aktørers forståelser af revolutionær over for kontrarevolutionær politik samt disse positioners legitimitet og hele berettigelse.

Den første hovedtolkning er den rene kontrarevolutionære linje, der på linje med Edmund Burkes angreb på Den franske Revolution i 1790 fastholdt det grundlæggende moralsk forkastelige i med vold at omstyrte regimet og erobre statsmagten for at skabe noget nyt og bedre i stedet for at vende tilbage til de nationale rettigheder og dyder, som tyranniet havde undertrykt. Dette gjaldt uanset gode hensigter og eventuelle gavnlige reformer. Den i udgangspunktet illegitime handling måde kunne kun føre til amoralske og uholdbare resultater samt en eskalering af voldsudøvelsen, der ville føre til nationens ulykke og det nye regimes undergang. For den kontrarevolutionære linje var vendepunktet oprøret mod kongemagten med aflæggelsen af Boldhuseden den 20. juni og den væbnede opstand i Paris den 11. til 14. juli 1789.

Heroverfor står den sejrrigt-revolutionære hovedtolkning, der betragtede revolutionen, inklusive dens senere radikaliserings, som nødvendig for at få gennemført og fastholdt de nødvendige reformer. Denne linje, som man kan vælge at kalde den socialrevolutionære tolkning, så begivenhederne frem til foråret 1794 som en fremadskridende positiv udvikling, der gav magten til bredere lag af befolkningen, herunder de parisiske sansculotter. Dermed blev den bredere befolknings sociale interesser sat på den politiske dagsorden, hvilket dog blev stoppet af Velfærdsudvalgets og Robespierres fatale brud med Pariserkommunen i marts/april 1794, som førte til den splittelse, der var forudsætningen for Robespierres og Pariserkommunens endeligt den 9. thermidor år II, revolutionskalenderens ækvivalent til den 27. juli 1794.

Denne socialrevolutionære linje stod naturligvis ganske svagt fra juli 1794 og fortsatte med at gøre det frem til omkring 1900 på trods af

en revolutionær undergrundsmytologi i visse folkelige lag, som kom til syne i 1848 og med Pariserkommunen af 1871 og blev politisk potent med socialismens fremmarch.

Den tredje hovedtolkning, den liberale borgerlige linje, blev udformet af thermidorianerne efter terrorregimets fald den 27. juli 1794. Den forsvarede revolutionen som nødvendig for at få gennemført de nødvendige liberale reformer og anså udviklingen frem til oprøret den 10. august 1792 som en positiv udvikling, der blandt andet gav borgerne Menneskerettighedserklæringen af 1789, en grundlov og et parlamentarisk styre, altsammen nødvendige fremskridt i forhold til *l'ancien regime*.

Med den pariske pøbels angreb på kongefamilien i Tuilerierne indtrådte imidlertid en anarkistisk og tumultuarisk periode, omfattende massakrerne i Paris i september 1792, nyvalget til nationalforsamlingen, indførelsen af republik og i januar 1793 henrettelsen af Louis XVI.

Med girondinernes fald den 2. juni 1793 som følge af de parisiske revolutionsdage fra 29. maj til 2. juni blev det parlamentariske styre kortsluttet og erstattet af Velfærdsudvalgets, Jakobinerklubbens og den parisiske pøbels rædselsvælde og diktatur; mens de ledende moderate og parlamentarisk sindede girondinere blev fængslet og henrettet.

Efter 27. juli 1794 måtte girondinernes arvtagere til gengæld reetablere et reelt parlamentarisk styre og forsvare republikken mod alliancen af kontrarevolutionære kræfter og udenlandske magter. Hermed fulgte selvfølgelig også en fordømmelse af terrorregimet og dets ledende folk, blandt hvilke Maximilien Robespierre (1758-28. juli 1794) og Saint-Just (1767-28. juli 1794) er de mest kendte, mens der blandt den parisiske pøbels ledere blev peget på Jacques-René Hébert (1757-24. marts 1794) og Pierre-Gaspard Chaumette (1763-13. april 1794).

Ved hundredeåret for Den franske Revolution i 1889 dominerede denne liberale borgerlige tolkning, som hyldede girondinerne og terrorregimets parlamentariske offer Georges-Jacques Danton (1759-5. april 1794). I anledning af jubilæet blev der af den parisiske kommune – efter tilløb siden 1881 – i 1891 oprettet et professorat i revolutionshistorie ved Sorbonne. Lærestolens første indehaver Alphonse Aulard var en ivrig tilhænger af denne liberale revolutionære tolkning med to adskilte ideologiske faser.⁴

4 Alice Gerard: *La Révolution française, mythes et interprétations (1789-1970)*, Flammarion, Paris 1970, der er blevet en klassisk bibliografi over revolutionsforskningen. François Furet: »Histoire universitaire de la Révolution«, François Furet & Mona Ozouf: *Dictionnaire critique de la Révolution française*, Flammarion, Paris 1988, 979-997.

Blandt disse tre grundholdninger – der selvfølgelig blev nuanceret over tid og dertil påvirket af udviklingen i de inden- og udenrigspolitiske forhold og konjunkturer i Frankrig – blev den socialrevolutionære linje efterhånden dominerede i den franske debat, med Robespierre som helteskikkelse. Denne linje blev understøttet fra århundredets begyndelse af Albert Mathiez og senere af Georges Lefebvre, der fra 1937 var indehaver af Sorbonne-professoratet i revolutionshistorie. Fra midten af 1950'erne blev denne socialrevolutionære linje dominerende, med den erklærede marxist og indehaver af professoratet ved Sorbonne, Albert Soboul, i spidsen.⁵

*Den generelle historiografi om den franske revolution siden 1980:
François Furet og hans skole*

I slutningen af 1970'erne indtraf et faderopgør. Den tidligere kommunist François Furet angreb den marxistiske forklaringsmodel, med Sorbonne-professoren, den erklærede marxist Albert Soboul som hovedmodstander. Denne svarede umiddelbart igen med en række artikler, der understregede, at det ikke gjaldt om at fortolke revolutionen, men om at forstå den.⁶

Furet plæderede i sit opgør med traditionen for, at det afgørende brud med det gamle regime kom allerede i 1789 som en mulig, men ikke nødvendig følge af et sammenfald mellem flere *folkelige* samfundsgruppers opgør med det dengang moderne *borgerlige* samfunds reformprægede fremmarch og med den statslige centralmagts stigende indflydelse. Endvidere plæderede han for, at den ideologi, som jakobinerne senere udviklede under Terroren, allerede logisk var indeholdt i den begrebsverden, som mændene bag Den grundlovgivende Nationalforsamling levede i. I princippet var der derfor ingen afgørende politisk eller ideologisk forskel mellem de senere feuillanter, girondinere og montagnarder, men alene en forskel i evnerne til at erobre magten. Det er derfor meningsløst at tale om en anden revolution den 10. august 1792 eller at sætte et skel med girondinernes fald den 2. juni 1793, og man må opfatte Terrorregimet som noget, der alene skyldtes

5 Michel Vovelle & Antoine de Baecque (ed.): *Recherches sur la Révolution. Un bilan des travaux scientifiques du Bicentenaire*, Éditions de La Découverte, Paris 1991.

6 François Furet: *Penser la Révolution française, Élités et despotisme*, Éditions Gallimard, Paris 1978. Albert Soboul: *Comprendre la Révolution: Problèmes politiques de la Révolution française (1789-1797)*, François Maspero, Paris 1982. En gennemgang af denne kontrovers kan findes i Henrik Halkier: »Struktur og Mentalitet. Aktuelle tendenser i opfattelsen af den franske revolution 1789«, *Historisk Tidsskrift*, bd. 87, 1987, 299-317.

megalomani og en kontingent politik hos montagnardernes førere i Velfærdsudvalget og Jakobinerklubben i perioden 1793-94.⁷

Furet vendte sig således ikke blot mod den socialhistoriske linjes tolkning af revolutionen som en nødvendig borgerlig revolution, der viste vej også for de lavere socialklasser. Han vendte sig også mod den klassiske liberale borgerlige linje, idet han udvaskede det ideologiske skel mellem perioderne før og efter Terrorregimet. Samtidig fremsatte han kritik af Terrorregimets politikere og luftede sin foragt for de politisk impotente girondinere, meget lig den kontrarevolutionære linjes kritik af revolutionen i 1789, som blev introduceret af Edmund Burke i 1790.

François Furets revisionsdebat og dens organisering i årene op til 200-års jubilæet i 1989 kan godt minde om en sammensværgelse fra revolutionens tid, organiseret af et beslutsomt mindretal, hvis institutionelle forankring i Paris effektivt sikrede aktionens succes.

Vendingen i opfattelse kom klart til udtryk op til jubilæet. François Furet havde held til at påvirke stemningen i en sådan grad, at politikerne med præsident Mitterand i spidsen organiserede festlighederne således, at hovedvægten blev lagt på de positive ting, der kom ud af Den franske Revolution, dvs. Menneskerettighedserklæringen af august 1789 samt den girondinske politiker og samfundsfilosof Condorcets indsats i denne forbindelse, specielt hans tanker om repræsentativt demokrati. Man undgik derved at hæfte sig ved de mere problematiske sider af det samlede revolutionsforløb, som terror og øvrige overgreb.⁸

Furet fortsatte med at sætte dagsordenen for forskningen gennem den styring af forskningsarbejdet omkring revolutionen, han på internationalt plan fik igangsat og finansieret. Det manifesterede sig i tre store kollokvier op til jubilæet i årene 1986 på Chicago University, 1987 i Oxford og 1988 i Paris. Et fjerde kollokvium om »Terroren« blev efter festlighederne i 1989 afholdt i 1992 på Stanford University.

Deltagernes i alt 104 indlæg og den indbyrdes diskussion udkom i fire digre værker under den fælles hovedtitel: *The French Revolution and*

7 Denne linje er konsekvent fulgt af François Furets følgesvende, se Patrice Higonnet: *Goodness Beyond Virtue: Jacobins during the French Revolution*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1998, særligt 125-143, samt Patrice Gueniffey: *La politique de la Terreur. Essai sur la violence révolutionnaire (1789-1794)*, Fayard, Paris 2000.

8 Knud J.V. Jespersen: »Stat og Nation«, Søren Mørch (red.): *Det Europæiske Hus* bd. 4, Gyldendal 1992, 211f. Pascal Ory: *Une nation pour mémoire, 1889, 1939, 1989, trois jubilés révolutionnaires*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris 1992, 198-230.

the Creation of Modern Political Culture.⁹ Ser man nærmere på organisationen og deltagelsen i dette arbejde, viser det sig, at der kun deltog en enkelt deltager fra Albert Sobouls fløj, nemlig hans efterfølger i professoratet ved Sorbonne, Michel Vovelle, på det første kollokvium. Tre andre, Jean-Paul Bertaud, Roger Dupuy og Kåre Tønnesen deltog i Paris 1988, mens yderligere to, Françoise Brunel og Haim Burstin sammen med Jean-Paul Bertaud og Michel Vovelle, deltog i det fjerde kollokvium.¹⁰

Det synes at have været en klar strategi at undgå erklærede tilhængere af Albert Sobouls linje i kollokviernes sammensætning, således at det blev François Furets revisionistiske linje der blev fulgt i rekrutteringen af nye specialister og i opinionsdannelsen vedrørende Den franske Revolution.

Samtidig med at bind 3 i det store værk udkom til 200-års-jubilæet for Den franske Revolution, kom også *Dictionnaire critique de la Révolution française*, som indeholdt en lang række tematisk ordnede, kritiske artikler om revolutionen.¹¹ De var skrevet af i alt 24 historikere centreret om Institut Raymond-Aron og l'École des hautes études en sciences sociales (EHESS) i Paris, suppleret med seks udenlandske historikere, der alle havde deltaget i de tre første kollokvier.¹²

Det var således et snævert udvalg af franske revolutionshistorikere, som udgjorde basen for François Furets revision. Det kan selvfølgelig diskuteres, om det var Furets egen person, den snævre franske basis eller den institutionelle forankring i internationale forskningsmiljøer, som Raymond-Aron instituttet havde tilknytning til, som havde en effekt; men uanset hvad årsagen var, kom der med denne revisionistiske debat et langt stærkere transnationalt islæt i revolutionsforskningen.

9 Seriens samlede titel var *The French Revolution and the Creation of Modern Political Culture*, bestående af fire bind i denne rækkefølge: Keith Michael Baker (ed.): *The Political Culture of the Old Regime*, 1987; Colin Lucas (ed.): *The Political Culture of the French Revolution*, 1988; François Furet & Mona Ozouf (eds.): *The Transformation of Political Culture 1789-1848*, 1988; Keith Michael Baker (ed.): *The Terror*, 1994, alle The Pergamon Press, Oxford.

10 Omtrentlig optælling ud fra hvilke deltagere, der valgte at deltage som bidragydere i det nedenfor nævnte opslagsværk, som blev udgivet i Albert Sobouls navn og som en hyldest til ham.

11 François Furet & Mona Ozouf: *Dictionnaire critique de la Révolution française*, Flammarion, Paris 1988. Værket vakte en del misnøje ved sin fremkomst, og en række af medarbejderne blev bebredt deres nonchalante værdidomme; særligt Patrice Guenifey's artikel om Robespierre vakte anstød. Se Isser Woloch: »On the Latent Illiberalism of the French Revolution«, *The American Historical Review*, Vol. 95, No 5 (Dec. 1990), 1452-1470.

12 François Furet var blevet præsident for EHESS i 1977 og grundlagde i 1982 det antimarxistiske, antitotalitære og liberale Centre d'Etudes Sociologiques et Politiques Raymond Aron.

Albert Soboul og hans skole

Selv om François Furet og hans tilhængere blev toneangivende ved fejringen af 200 års jubilæet for Den franske Revolution i 1989, var den »traditionelle« linje med forankringspunkt i professoratet ved Sorbonne langt fra slået ud, og Albert Sobouls mange proselytter holdt fast ved deres udgangspunkt for at behandle Den franske Revolution, om end forklaringsmodellerne blev modificeret og udviklet af hans efterfølger Michel Vovelle og et flertal af franske historikere.

Disse forskere har i kølvandet på Sobouls marxistiske tolkning troligt fortsat arbejdet med at klarlægge baggrunden for revolutionen, som ifølge dem blev gennemført ved hjælp af en alliance mellem borgerskabets repræsentanter, bønder og sansculotter mod kongemagten og de to første stænder, gejstligheden og adelen. Da revolutionen først var gennemført, måtte de sociale og økonomiske udfordringer, som Frankrig stod over for, medføre en yderligere radikalisering med krav om frihed og lighed. Her peger de bl.a. på betydningen af sansculotternes folkelige krav om social retfærdighed og politisk indflydelse for den positive videreudvikling af periodens demokratiske diskurs blandt Jakobinerklubbens medlemmer og montagnarderne i Nationalkonventet.¹³

Bertel Nygaard har for nylig påpeget, at Albert Soboul ikke var så principfast og principiel i sine tolkninger, som påstået af François Furet og de øvrige revisionister. Han har blot plæderet for, at man ikke skal kaste barnet ud med badevandet, idet udviklingen af begrebet »en borgerlig revolution« i 1789 og de følgende år stadig giver mening.¹⁴

Svaret fra denne skole på Furets udfordring blev et digert og stofmættet værk, der blev udgivet posthumt i juli 1989 under Albert Sobouls navn, *Dictionnaire historique de la Révolution française*. Her har i alt 64 historikere samlet sig under Sobouls fane. Blandt medarbejderne er kun fem fra udlandet, men de øvrige omfatter mange spredt i provinserne uden for Paris. Kærnetroppen er imidlertid fra Institut d'histoire de la Révolution française ved Sorbonne. I dette værk tager redaktørerne i præsentationen og introduktionen den tolkningsmæssige udfordring op. Deres hovedanke går på, at Furet og hans tilhængere ikke blot tolker over kilderne; men endogså i mange tilfælde imod kilderne. Dette er specielt problematisk, når fortolkerne ofte tilsyneladende ikke kender eller interesserer sig for kilderne.¹⁵

13 Michel Vovelle: *La mentalité révolutionnaire. Société et mentalités sous la Révolution française*, Messidor, Paris 1985.

14 Bertel Nygaard: »1789 som borgerlig revolution. Historieskrivning og begrebsbrug hos Georges Lefebvre og Albert Soboul«, *Historisk Tidsskrift*, bd. 107, 2007, 478-508. Bertel Nygaard: »The Meanings of »Bourgeois Revolution«; Conceptualizing the French Revolution«, *Science and Society*, Vol. 71, No. 2, 2007, pp. 146-72.

15 Albert Soboul: *Dictionnaire historique de la Révolution française*, Presses Universitaires de France; Paris 1989, specielt V-XXXI.

Senere blev der, i 1992, afholdt et Robespierre-kollokvium med 43 listede deltagere, heriblandt to revisionister, Alan Forrest og Jacques Revel. Hertil kom yderligere tre, der også havde været med ved kollokvierne 1986-1992, Colin Lucas, Lucien Jaume og Maurice Agulhon.

Opbrud og nye veje

Der var således ganske skarpe demarkationslinjer mellem de to fløje endnu i første halvdel af 1990'erne. De to retninger blev imidlertid overhalet af nye tilgange som »den sproglige vending« med den deraf følgende »ny kulturhistorie« og en interesse for idé- og begrebshistorie, der var andet og mere end en tilbagevenden til den tidligere tilgang. Man interesserede sig nu mere for at forstå sammenhængen mellem ord og handling og for de utilsigtede virkninger af de handlinger, der blev udløst af forestillinger og ord. Denne tilgang har bragt ny kraft og ny inspiration til revolutionsforskningen.¹⁶

Fælles for de forskellige forskningsmæssige og metodiske retninger har dog uanset fokus været, at Den franske Revolution er væsentlig at beskæftige sig med, når den moderne vestlige civilisation i dens konkrete sociale, kulturelle og politiske univers skal forstås, og det gælder særligt begreberne »frihed«, »lighed«, »nationalisme«, »folk« og »demokrati«.¹⁷

Ud fra de førnævnte nye synsvinkler bliver det meningsløst at forsøge at etablere faste trinvisse revolutionsmodeller ud fra alle moderne revolutioners moder, og uinteressant at diskutere og måle omkostningerne ved revolutionen. I stedet er det væsentligt at studere Den franske Revolutions diskurs om demokrati og demokratiets formål for i lyset heraf kritisk at kunne bedømme forudsætningerne for nutidens politiske diskurs og samtidig måske åbne for en overvejelse af, om demokrati kan fungere på andre måder end efter de i Vesten vedtagne normer.

Situationen i Frankrig i 1789 var, at de valgte politikere, efter at de havde vundet magtkampen mod kongedømmet og fået gennemført

16 Se introduktionen til den ny kulturhistorie og erindringshistorie i Uffe Østergaards essay »Marianne – Fra Minerva til Brigitte Bardot«, *Vive la France! Vive la République! Politisk kultur og politiske traditioner i Frankrig 1789-1986*. *Den jyske Historiker* nr. 50, 1986, 11-34, eller den fremragende teoretiske indledning i Antoine de Baecque: *Le corps de l'histoire: Métaphores et politique (1770-1800)*, Calmann-Lévy, Paris 1993.

17 En omfattende teoretisk diskussion af begreberne magt og demokrati kan findes hos Jan Ifversen: *Om magt, demokrati og diskurs – diskuteret i lyset af den franske revolution I-II*, Begrebshistoriske Studier nr. 1 og 2, Det Begrebshistoriske Netværk, Center for Kulturforskning, Aarhus Universitet 1997.

metamorfosen til fransk nationalforsamling, stod over for at skulle definere nye rammer for udøvelsen af statsmagten og få disse nedfældet i en forfatning.

Man havde oplysningstidens filosoffer at tage udgangspunkt i; men de var som oftest meget vage med hensyn til praktisk handling, så i forsøget på at give nogle abstrakte filosofiske begreber en af samtiden ukendt, fremtidig »krop«, måtte man søge tilbage i historien for at finde andre muligheder, i det antikke Grækenland eller det republikanske Rom. Men man måtte jo også, bevidst eller ubevidst, positivt eller negativt, tage udgangspunkt i de normer, anskuelsesmåder og praktiske tiltag, som var kendt i det nu så foragtede, men stadig vitale gamle regime.

Med andre ord blev forsøgene på at fastlægge det nye regimes regler og normer efter samfundsfilosoffernes tanker og ideer om en magtdeling og en repræsentativ styreform i udgangspunktet styret af det gamle regimes negative karakteristika, som man for enhver pris måtte gøre op med i et nyt og bedre samfund.

Det gamle regime var karakteriseret af en autoritativ kongemagt understøttet af et korporativt samfundssystem, hvor forskellige samfundsgrupper arbitrært besad nogle for hver gruppe specifikke privilegier. Dette samfundssystem var for de revolutionære karakteriseret ved hemmelighedsfuldhed, vilkårlighed, lastefuldhed, klikedannelser, ufrihed og ulighed.

Derfor måtte et nyt demokratisk regime være karakteriseret ved åbenhed, retssikkerhed, dyd, frihed og lighed mellem alle samfundsmedlemmer. Samfundet måtte være naturligt afgrænset og udgøre en nation. De politiske udsagn og de praktiske tiltag i det revolutionære Frankrig må ses i denne sammenhæng.¹⁸

Hvis vi dernæst ser på de politikere, der skulle oprette og udfylde rammerne for et nyt demokratisk samfund, viser undersøgelser, at de fleste ledende nationale politikere havde fået en klassisk uddannelse, bl.a. i retorik, på de gejstligt styrede højere uddannelsessteder, hvorefter de typisk var gået ind i liberale erhverv, som for eksempel advokater eller skribenter, eller i den offentlige administration på forskellige niveauer. Når de skulle udtale sig i de nye politiske forsamlinger, var deres udgangspunkt altså en klassisk dannelse, der byggede på en allerede tillært retorik, som i høj grad benyttede sig af for menigmand uforståelige talefigurer, metaforer og sindbilleder.¹⁹

18 De foregående vurderinger bygger i høj grad på en accept af analysen hos Joan B. Landes: *Women and the Public Sphere in the Age of the French Revolution*. Cornell University Press, Ithaca and London 1988, 1-65.

19 Timothy Tackett: *Becoming a Revolutionary. The Deputies of the French National Assembly and the Emergence of a Revolutionary Culture (1789-1790)*, Princeton University Press 1993.

Hele dette arbejde med at tale og argumentere sig til rette i Den grundlovgivende Nationalforsamling, den følgende Lovgivende Nationalforsamling samt Nationalkonventet var en kompliceret affære med de høje medlemstal, der var tale om; særligt når partidannelser blev anset for utilstedelige kliker. Mange af de ledende politikere forsøgte derfor at forberede sig gennem diskussioner i private/halvoffentlige klubber. Jakobinerklubben må fremhæves som den mest indflydelsesrige i årene frem til dens lukning i 1794 og anses ofte for at have udgjort grundlaget for den politiske kamp og dens radikaliserings i årene efter 1789.²⁰

Hvem og hvad omfattede så den revolutionære jakobinske diskurs, som blev afgørende for udviklingen af revolutionstidens politik? Dette spørgsmål blev i 1989 taget op i en afhandling om den jakobinske diskurs og demokratiet, forfattet af Lucien Jaume, der var inspireret af François Furets revisionistiske linje. I indledningen fremhæver Jaume, at begrebet demokrati var noget andet end i den moderne diskurs. Man skulle erstatte det enevældige monarki med et nyt system. Her blev man begrænset af og måtte bygge på monarkiets opfattelser og manifestationer af staten og samfundslegemet, samtidig med at et nyt og bedre styre skulle indføres.²¹

Jaume gennemfører sin analyse på grundlag af forskellige kildegrupper, herunder aviser og taler og skrifter af de nationale politikere. Emnerne der belyses, er nationalforsamlingerne og Jakobinerklubben, Menneskerettighedserklæringen af 26. august 1789, girondinernes udkast til en ny menneskerettighedserklæring af 29. maj 1793 samt montagnardernes erklæring i forfatningen af 24. juni 1793. Centralt i analysen står jakobinernes diskurs vedrørende et statsstyres legitimitet, forholdet mellem individ og samfund og mellem suveræniteten og repræsentation.

Det originale i jakobinernes bidrag var ifølge Jaume, at de til sidst afviste oplysningstidens legitimitetstanker og tyede til Rousseaus forestillinger. Et begreb som »Folkesuverænen« indførtes i diskursen, men Folkesuverænen er andet og mere end summen af delønsker, og den fanges ikke af et konstitutionelt system eller af lovgivningen. Folkesuverænenes manifestationer ligger altså uden for et repræsentativt

²⁰ I de to konkurrerende opslagsværker fra tohundredårsjubilæet får vi, baseret på den da eksisterende forskning, to vidt forskellige tolkninger af henholdsvis François Furet og Claude Mazauric. François Furet: »Jacobinisme«, François Furet & Mona Ozouf (eds.): *Dictionnaire critique de la Révolution française*. Flammarion, Paris 1988; Claude Mazauric: »Jacobins/Jacobinisme«, Albert Soboul: *Dictionnaire historique de la Révolution française*, Presses Universitaires de France; Paris 1989.

²¹ Lucien Jaume: *Le discours jacobin et la démocratie*, Fayard, Paris 1989, 9-28.

system og er et spørgsmål om etik. Når det dydige folks rettigheder og interesser ikke følges og iagttages af det politiske system, er det rimeligt at tilsidesætte systemet. Hvem repræsenterer så folket og kan tale på dets vegne? Her mener Jaume, at Jakobinerklubben tiltog sig denne rolle fra juni 1792 og frem igennem Terroren.

Jaume fremhæver, at det var i perioden efter valget til Konventet i september 1792, at divergenserne mellem de tidligere kampfæller i Jakobinerklubben brød ud. Efter valget af Konventet mente girondinerne, at der var skabt overensstemmelse mellem folket og parlamentet, mens montagnarderne sammen med Pariserkommunen fastholdt retten til at tilsidesætte parlamentet. Først med den parisiske opstand den 29. maj til 2. juni 1793, blev flertallet dog brudt, og Jakobinerklubben kunne i denne sidste fase af sin eksistens optræde som den sublime fortolker af Folkesuverænen på folkets vegne.²²

Selve ideologidebatten hos Jaume er banebrydende og givende, men det forekommer mig, at gennemgangen af den indre ideologiske udvikling i klubbens diskurs fra 1789 og frem til 1. oktober 1792 er anakronistisk, hvorved Jaume kommer til at overbetone den radikale side af klubben, især Robespierres tankegang, som et kontinuum. Han kommer således også til at overbetone forskellen mellem girondinere og montagnarder før den 1. oktober 1792. Desuden betragtes Pariserkommunen og dens ledere alene ud fra deres funktion som gorillaer for Jakobinerklubben, uden at deres eventuelle eget bidrag til udviklingen af Jakobinerklubbens diskurs overvejes.

Dette kommer til udtryk i Jaumes skildring af den 10. august 1792, hvor han understreger forskellen mellem på den ene side girondinerne, der deltager for at få republik og en ny forfatning og genvinde regeringsmagten, og på den anden side montagnarderne, der allierer sig med sektionernes folk for at kræve direkte valg, ophævelse af skellet mellem »aktive« og »passive« borgere,²³ nyvalg til parlamentet, samt derpå en ny forfatning og republik – i begge tilfælde ud fra opportunistiske overvejelser.

Jeg finder, at Jaume selv leverer meget materiale i sine citater, der viser, at på dette tidspunkt var tankegodset meget ens hos alle jakobinerne uanset gruppetilhørsforhold. Det er uheldigt, at han citerer fra talerne uden hensyn til det helt nøjagtige tidspunkt, således at talerne ikke forbindes med den eksakte politiske situation, de indgår i.

22 Ibid., 88ff.

23 Ibid., 66-87, 140-149. Valgretten var begrænset til »aktive« borgere, dvs. selvstændige mandlige borgere over den fastsatte minimumsalder, der betalte en årlig skat svarende til mindst tre dages dagløn. »Passive« borgere var følgelig de selvstændige mandlige borgere, der ikke betalte den krævede skat.

Et andet forsøg på en udkrystallisering af den jakobinske ideologi for hele perioden 1789-1799 blev gjort i 1998 af Patrice Higonnet. Ifølge denne var det fælles udgangspunkt det politisk-ideologiske krav om individets frihed og rettigheder under ansvar. Den gode dydige borger ville for at sikre sin frihed og sine rettigheder være samfundsenlageret og deltage aktivt i loger og klubber. Med sin rationelle fornuft ville han indse, at der i høj grad var sammenfald mellem egne individuelle interesser og samfundets. Et repræsentativt demokratisk system, hvor disse dydige, ansvarlige og fornuftige borgere valgte politikere, der, under kontrol af offentligheden, skulle lovgive til individets og almenvellets bedste, var det fælles politiske ideal og udgangspunkt for alle jakobinere; men samtidig var de i praksis indstillet på, at disse idealer ikke uden videre kunne nås; men at man i forsøget på at realisere dem måtte tilpasse sig den aktuelle politiske virkelighed. Det sidste var en vanskelig balancegang, og selvom de måske var rene i hjertet, kom Robespierre, Saint-Just, Couthon og de øvrige jakobinere i 1793-1794 i den bedste mening til at miste balancen under Terrøren. Det var en beklagelig, men ikke ideologisk nødvendig fejltagelse, der ufortjent har givet jakobinerne et dårligt ry.²⁴

Dette er en spændende, men også problematisk tolkning, der i sin mangel på kontekstuel analyse af de inddragne kildetekster lider af samme svaghed som Lucien Jaumes afhandling, og som med sin synkron tilgang savner overbevisningskraft i argumentationen.²⁵

Fælles for den tidligere forskning og de to her omtalte to værker er de uafklarede spørgsmål om, hvad og hvem der satte dagsordenen hos jakobinerne; og om hvem der kan betegnes som agenter for jakobinismen i de enkelte tidsrum. Var det alle tilhængere af det revolutionære diktatur eller alene medlemmer af Jakobinerklubben? Var sansculotterne i Pariserkommunens sektioner jakobinere? Var medlemmerne af de folkelige klubber jakobinere? Var medlemmer af Cordeliers-klubben jakobinere? Var parlamentarikere fra la Montagne, der ikke var medlem af Jakobinerklubben, jakobinere? Forvirringen bliver ikke mindre af, at mange af de ledende medlemmer af Jakobinerklubben i Paris også ofte var medlemmer af andre klubber, herunder Cordeliers-klubben, og af sektionsbestyrelserne eller den centrale pariserkommune.²⁶

24 Patrice Higonnet: *Goodness beyond Virtue: Jacobins during the French Revolution*. Harvard University Press, Cambridge, MA 1998, særligt 125-143.

25 Se Kenneth Margerisons anmeldelse i *American Historical Review*, Vol. 104, No. 4 (Oct. 1999), 1387-1388.

26 Forvirringen fremgår helt klart af flere afhandlinger fra forskere inden for den af Soboul inspirerede marxistiske/socialhistoriske linje, se f. eks. Raymonde Monnier: *L'espace public démocratique*, Éditions Kimé, Paris 1994, 9-15 og 83-133.

Den overordnede historiografiske status

De nationale repræsentative organers og Jakobinerklubbens vedtagelser, handlinger, debatter og demokratiskurs er blevet grundigt behandlet i litteraturen, og den seneste menneskealders forskning har frembragt nye indsigter i disse emner. Det samme kan ikke siges om hverken sansculotterne i de parisiske sektioner eller den centrale pariserkommune. Med hensyn til sidstnævntes plads i det samlede billede står vi uden markante nye erkendelser. Som det vil fremgå af det følgende, har kommunen ikke fået stor opmærksomhed siden seneste generelle nybrud, hvor man forlod den store samlede fortælling og koncentrerede sig om de mange små historier og de mange nye metodiske indfaldsvinkler.

Nogle af de nyere oversigtsværker giver indtryk af, at man har fastholdt den centrale kommunes betydning jævnsides med sektionerne og sansculotterne i Paris.²⁷ Disse generelle fremstillinger afspejler imidlertid, at der nok er skrevet meget om den første pariserkommune og dens folk, men vurderingerne af deres betydning har enten været præget af den nationale udvikling ud fra Nationalforsamlingens og senere Nationalkonventets perspektiv. Den centrale pariserkommune blev enten placeret i denne sammenhæng eller set som et uselvstændigt udtryk for de 48 parisiske sektioners folkelige kamp under revolutionen.

Albert Soboul skrev i 1958, at den centrale kommunes rolle var velbelyst. Denne påstand synes i sidste ende at bero på, at Soboul ikke mente, den centrale kommune var væsentlig. Det valgte repræsentative Fællesråd – *Conseil général* – blev jo alligevel i de afgørende revolutionære situationer tilsidesat af folkets ægte repræsentanter, omfattende de enkelte sektioners befuldmægtigede kommissærer den 9.-10. august 1792 og den 29. maj til 2. juni 1793, samt ved de store *journeés*, hvoraf den sidste var 4. september 1793.²⁸ Men påstanden forekommer overdrevet. I det følgende identificeres og sammenfattes de elementer af viden, som viser Kommunen som en mere selvstændig politisk-institutionel aktør.

Den første Pariserkommune

Den første revolutionære pariserkommune opstod i forbindelse med urolighederne den 11.-14. juli 1789. Samtidig med Bastillens fald overtog Den parisiske valgmandsforsamling – *corps électoral* – styringen af

²⁷ Se note 3.

²⁸ Albert Soboul: *Les sans-culottes parisiens en l'an II. Mouvement populaire et gouvernement révolutionnaire 2 juin - 9 thermidor an II*, Librairie Clavreuil, Paris 1958, 17.

Paris og indsatte Bailly, et medlem af Den grundlovgivende Nationalforsamling, som borgmester. Samtidig vedtog valgmandsforsamlingen, at der fra hvert af de 60 distrikter skulle vælges tre medlemmer til et nyt midlertidigt kommuneråd, som skulle overtage styret fra den 25. juli 1789 og frem til vedtagelsen af varige love om styret i Kommunen.

Fra den 25. juli 1789 til den 8. oktober 1790 styredes Kommunen så af dette provisoriske kommuneråd, dvs. indtil der blev foretaget nyvalg ifølge den nye styrelseslov, vedtaget af Den grundlovgivende Nationalforsamling den 21. maj 1790.

Ifølge denne lovs i alt 185 paragraffer ændredes de gamle administrative grænser for byen Paris fra en opdeling i 60 distrikter til en opdeling i 48 sektioner. Herved opnåede man en opsplitning af de enheder, som havde dannet grundlaget for valgene af valgmænd til valg af medlemmer til Nationalforsamlingen og for organiseringen af urolighederne i Paris i 1789. De gamle enheder havde desuden efter den 14. juli 1789 udgjort inddelingsgrundlaget for den parisiske borgervæbning, Nationalgarden – *la Garde nationale*.

Det centrale kommunestyre i Paris bestod ifølge styrelsesloven af en borgmester, et Fællesråd – *Conseil général* – på 144 medlemmer (tre fra hver sektion) samt et »parket« – *Le parquet* – bestående af en »prokurør« (tilsynsførende embedsmand) med to viceprokurører. Dertil skal så lægges det decentrale kommunestyre med de 48 sektioners generalforsamlinger, bestyrelser og embedsmænd.

Når hver af de 48 sektioner havde valgt deres medlemmer til at varetage sektionens interesser i Fællesrådet, skulle sektionens valg godkendes af et flertal blandt de øvrige sektioner, før valget var endeligt. Blandt Fællesrådets 144 medlemmer valgte sektionerne derpå 48 medlemmer til at udgøre en Kommunalforsamling – *Corps municipal*. Blandt disse 48 medlemmer af Kommunalforsamlingen valgte Fællesrådet nu 16 administratorer, der udgjorde en magistrat – *Bureau municipal*. Denne stod i spidsen for de forskellige afdelinger i kommunens centrale administration, mens de øvrige 32 medlemmer af Kommunalforsamlingen udgjorde et særligt Kommunalråd – *Conseil municipal* – der kontrollerede magistraten.

Fællesrådets funktion var således alene tænkt at udgøre kandidatlisten for sektionernes valg af 48 medlemmer af Kommunalforsamlingen samt at være valgmandsforsamling for valget af de 16 administratorer. Ud over at virke som valgmandsforsamling kunne kommunens Fællesråd dog ekstraordinært indkaldes af borgmesteren, når denne skønnede det nødvendigt, eller når mindst 62 af dets medlemmer anmodede derom.

Samtlige møder var offentlige og blev overværet af journalister, som i større eller mindre grad refererede møderne i deres blade. Der blev altså lagt stor vægt på et åbent og gennemsigtigt system, som kunne diskuteres og vurderes af offentligheden.

Desuden begyndte Fællesrådet fra den 14. juni 1793 en officiel udgivelse af vægplakater, *Affiches de la Commune de Paris*, med referater af Fællesrådets møder. Disse *Affiches* udkom frem til den 7. marts 1794 og blev klæbet op på byens mure og vægge af særlige ansatte.²⁹

Halvdelen af Fællesrådets medlemmer skulle på valg hvert år, og det samme gjaldt administratorerne og Kommunalforsamlingen. Til gengæld blev det fastsat i artikel 40, at ingen medlemmer af Kommunalforsamlingen eller Fællesrådet kunne tilbagekaldes i valgperioden, undtagen hvis de havde gjort sig skyldig i mislig embedsførelse.

Borgmesteren var chef for kommunens administration og præsident for Fællesrådet, Kommunalforsamlingen og Magistraten, mens de 16 administratorer havde til opgave at lede det daglige arbejde i administrationens fem forvaltningsområder – *départements*.

Parkettet var en nyskabelse, som ikke havde egentlig besluttende eller udøvende beføjelser, men skulle tilse, at loven blev overholdt, og påtale løs omgang med reglerne. Parkettets medlemmer kunne i valgperioden kun afsættes på grund af embedsmisbrug. Med lov af 4. december 1793 ændredes parkettet til at være *agents nationales*, dvs. de skulle referere til Konventet i stedet for Kommunen.

Kommunen havde derudover en protokolfører, to tilknyttede sekretærer, en kasserer, en bibliotekar og en arkivar valgt af Fællesrådet blandt alle valgberettigede borgere i Paris. Sekretariatet for sekretærerne og arkivaren havde til huse på rådhuset, mens kassereren havde kontor i borgmesteradministrationen.

I hver af de 48 sektioner skulle alle »aktive« borgere mødes på en generalforsamling – *assemblée générale* – hvis funktion alene skulle være at bevidne borgeredens aflæggelse og foretage valg til alle niveauer, det vil sige vælge valgmænd til valgmandsforsamlingen, tre repræsentanter til Fællesrådet, borgmester og parket samt sektionens egne ledere og embedsmænd.

Visse undtagelsesmuligheder i loven gav dog generalforsamlingerne mulighed for at mødes om politiske emner, og i løbet af perioden frem

²⁹ *Affiches de la Commune de Paris*, publication commencée le 14 juin 1793 sous les auspices de la Commune, par Blin, Jacques Roux, Paris et Guyot. Oversigten dækker kommunens plakater i Bibliothèque nationale de France. Se nærmere vedrørende *Affiches* i Maurice Tourneux: *Bibliographie de l'histoire de Paris pendant la Révolution française*, Tome II, Imprimerie Nouvelle, Paris 1890, nr. 5566 - 5566A.

til 10. august 1792 blev disse undtagelsesmuligheder baggrunden for, at man i sektionerne opbyggede en tradition for regelmæssige møder eller i krisetider ligefrem sad permanent for at diskutere politiske forhold og tiltag.

I spidsen for hver sektion stod et valgt borgerudvalg – *comité civil* – der var mellemed mellem generalforsamlingen og den centrale kommune – *municipalité*. Desuden valgte generalforsamlingen en politikommissær og en fredsdommer.

Borgerudvalget var på 12 medlemmer, kaldet kommissærer, som skulle mødes mindst en gang hver ottende dag for at føre tilsyn med den løbende administration i sektionen og med politikommissærens opretholdelse af ro og orden. Det valgte af sin midte en præsident og korresponderede direkte med såvel borgmesteren som de forskellige kommunale forsamlinger. Borgerudvalget skulle påse, at den centrale kommunes pålæg og beslutninger blev gennemført uden forsinkelse eller hindring.

Den centrale kommune havde til opgave at repræsentere byens politiske interesser samt forestå den lokale administration, som staten havde delegeret til kommunerne. Den skulle således under departementets tilsyn forestå administrationen af byens formuemidler og de kommunale skatteindtægter; beslutte og afholde de lokale udgifter, som skulle betales med kommunale midler; beslutte og eksekvere de offentlige arbejder, som var byens opgave; administrere de foretagender, som tilhørte kommunen, eller som blev drevet med dens midler; beslutte alt vedrørende byens vejvæsen; sørge for at borgerne nød godt af behørig offentlig orden, herunder sikring af ejendom, sundhed, sikkerhed og ro på offentlige gader, pladser og bygninger.

Desuden skulle kommunen efter bemyndigelse af departementet stå for alle offentlige arbejder inden for kommunens ressort; styre de offentlige foretagender, som ikke hørte under kommunen; overvåge og sørge for at sikre og bevare national ejendom; tilse alle reparations- eller genopførelsesarbejder samt kirker, præsteboliger og andre forhold vedrørende kultudøvelse.

Alle disse funktioner kunne delegeres til kommunens decentrale instanser efter retningslinjer, som var fastsat nærmere i styrelsesloven. De konkrete bestemmelser vedrørende ro og orden, understøttelse og fødevarerforsyning og øvrige kommunale opgaver ville blive fastsat efterfølgende.

Herudover skulle der til stadighed i Paris være en militær styrke bestående af de valgberettigede borgere. Den blev kaldt Den parisiske

Nationalgarde – *Garde nationale parisienne*. Kommunen kunne anvende denne styrke til at sikre udførelsen af sine opgaver efter nærmere regler og desuden rekvirere andre offentlige styrker til formålet ifølge forfatningen.

Gennemgangen af disse hovedtræk indikerer, at selv om der med løs hånd blev strøet vælgerindflydelse og repræsentativt demokrati ud på overfladen, så var hensigten med styrelsesloven af 1790 at skabe en stabil, kombineret lokal og central administration af den uregerlige hovedstad. Samtidig kan man kun give Ernest Mellié ret i hans vurdering af hele konstruktionen som tung og håbløs, ligesom udskiftningen af halvdelen af medlemmerne af de centrale kommunale organer hvert år i hvert fald ikke var et stabiliserende element.³⁰

I stedet for en stabil magtbalance i det kommunale bystyre havde man skabt en række konkurrerende politiske og administrative institutioner, som i skiftende alliancer kunne forsøge at lede udviklingen i egen favør. Den første konstitutionelle kommune var berammet til perioden fra den 8. oktober 1790 til ca. 15. november 1791. Nu begyndte valgene i de 48 sektioner til den ene halvdel af Fællesrådets 144 valgte medlemmer, men først den 3. februar 1792 var godkendelsesprocedurerne nået så langt, at valgene af de 72 nye medlemmer samt supplerings af fire vakancer var afsluttet. Den 15.-19. februar 1792 kunne sektionerne derpå skride til valg af 24 nye medlemmer af Kommunalforsamlingen, og den 7. marts 1792 valgte Fællesrådet administratorer. Derpå valgte sektionerne borgmester, ny prokurør, første viceprokurør og anden viceprokurør.

Den 10. august 1792 afløstes den første konstitutionelle kommune – før tiden – af den anden revolutionære kommune, der varede til den 2. december 1792, hvor den anden konstitutionelle kommune etableredes efter principperne i styrelsesloven af 1790. Dette skete efter krav fra Nationalkonventet.

Den 10. august 1792 fordobledes antallet af de enkelte sektionsvalgte medlemmer af Fællesrådet fra tre til seks, således at dette råd nu kom til at bestå af 288 medlemmer. Desuden valgtes nye administratorer, mens borgmester Pétion og parkettet i første omgang accepterede at lade sig genindsætte i deres embeder. Da anden stedfortræder for prokurøren, Danton, imidlertid blev justitsminister, og borgmester Pétion

30 Ernest Mellié: *Les sections de Paris pendant la Révolution française (21 mai 1790-19 vendémiaire an IV)*. *Organisation – fonctionnement*, Société de l'histoire de la révolution française, Paris 1898, 41. Selve kommunaloven af maj 1790 gengives i introduktionen 1-6, de 48 sektioner 7-57, primærforsamlingerne 58-92, generalforsamlingerne 93-157, civilkomiteerne 158-177 og revolutionskomiteerne 178-232.

og prokurør Manuel kort tid efter blev valgt til Nationalkonventet, blev der en del vakancer, som blev udfyldt midlertidigt, indtil nyvalg gennemførtes i forbindelse med etableringen af den anden konstitutionelle kommune den 2. december 1792.

Det nye Fællesråd holdt næsten daglige møder, hvor det påtog sig den politiske styring af hovedstaden og øvede et stadigt politisk tryk på Den lovgivende Nationalforsamling. På samme måde som med sektionernes vedvarende generalforsamlinger var dette en ganske anden rolle end den, man fra begyndelsen havde tiltænkt Fællesrådet, nemlig som en blot og bar valgmandsforsamling til byråd og magistratsråd. Fællesrådet forvandlede til et politisk debat- og beslutningsorgan af national betydning.

Som det fremgår, var ganske mange parisiske borgere involveret i kommunens styre igennem årene fra 1789-1794, og selv om der var gengangere blandt de valgte, bliver det dog let op mod 1000 mennesker, der i perioden lod sig vælge til at deltage i ledelsen af byen.

Dette betød en politisk skoling i debat og argumentation af ganske almindelige borgere, hvoraf mange var uden boglig uddannelse. En demokratisk diskurs af hidtil ukendt omfang og rækkevidde blev dermed udviklet. Selv om mange allerede fremtrædende parlamentarikere fik comeback via Kommunen af 10. august 1792, og selv om mange nye prominente nationale politikere startede med udgangspunkt i Fællesrådet efter samme dato, blev også mange borgere med en mere ydmyg baggrund og mere tilbagetrukket karriere, nu indført i den nye politiske verden.

Foruden en række senere medlemmer af Nationalkonventet som Maximilien (de) Robespierre (1758-28. juli 1794), Jérôme Pétion (1756-18. juni 1794), Jean-Lambert Tallien (1767-1820), Jacques-Nicolas Billaud-Varenne (1756-1819), Jean-Marie Collot d'Herbois (1749-8. juni 1796), Léonard Bourdon (de la Crosnière) (1754-1807?), Marie-Joseph Chénier (1764-1811) og Antoine Santerre (1752-1809) sad adskillige ukendte jævne borgere i Fællesrådet af 10. august 1792, som for eksempel murer Dominique-Martin Bachelier, der da var 49 år og valgt af sektion Jardin-des-Plantes; viftemager Pierre-Nicolas Bailly, 44 år, valgt af sektion Ponceau; snedker Antoine-Charles Ballin, 34 år, valgt af sektion Quinze-Vingts; lidsesælger Pierre-Jean-Baptiste Belette, 47 år, valgt af sektion Bonne Nouvelle; klejnsmed Joseph Bigos, 45 år, valgt af sektion Roule; gazefabrikant Michel-François Cailleux, 32 år, valgt af sektion Ponceau; gartner Pierre-François Dewaux, 51 år, valgt af sektion de la Croix-Rouge; parykmager Louis-Alexandre Donnay, 29 år, valgt af sektion du Roule; skomager Antoine Simon, 58 år, valgt af

sektion Théâtre Français; tapetvæver Ferdinand Vechinger, 25 år, valgt af sektion Croix-Rouge.

Disse mennesker sad sammen med jurister, advokater, læger og skribenter – og dertil eventyrere som den flamboyante tidligere toldbetjent ved byportene Sulpice Huguenin (1750?-1803), valgt af sektion Quinze-Vingts – og skulle sammen med dem sørge for den politiske ledelse af landets hovedstad.³¹

På denne baggrund kan det undre, at den centrale pariserkommune ikke har fået større opmærksomhed med henblik på at opdage, hvilke motiver og tanker alle disse mennesker gjorde sig i deres nye roller som repræsentanter for deres sektioner og kommune. Denne undren bliver ikke mindre, når man, som tidligere nævnt, tager i betragtning, at de generelle fremstillinger af revolutionen faktisk fremhæver den centrale kommunes betydning, jævnsides med sektionerne og sansculotterne i Paris, og tillægger Fællesrådet en afgørende betydning for revolutionens gennemførelse og radikalisering – men altså uden nærmere forklaring og analyse.

Hvis man alene mener, som Soboul, at Kommunen er lig med sansculotterne i sektionerne, kan det undre, at de parisiske borgere lod sig vælge til Fællesrådet, og det kan ligeledes undre, at såvel jakobinere og girondinere lagde så stor vægt på at opretholde en repræsentativ valgt borgerrepræsentation.

I perioden fra 10. august 1792 til 13. marts 1794 var kommunen den revolutionære fortrop i udviklingen på godt og ondt, samtidig med, at dens placering mellem det nationale og de nærdemokratiske enheder i sektionerne bliver interessant. Derfor må vi, for mig at se, betragte den valgte borgerrepræsentation og dens virke som en kampsplads, hvor forskellige demokratidiskurser blev konfronteret med hinanden, i de to yderpunkter med henholdsvis repræsentativt og direkte styre som (påstået) ideal.

Den første Pariserkommunes historiografi

Selv om kommunens egne arkiver forsvandt under den tredje Pariserkommune ved de af kommunarderne påsatte brande på rådhuset og

31 Frédéric Braesch: *La Commune du dix août 1792. Étude sur l'histoire de Paris du 20 Juin au 2 Décembre 1792*, Hachette et Cie, Paris 1911, 245ff. Sulpice Huguenin omtales af Frédéric Braesch som en dristig mand, der kunne tage hurtige beslutninger, men temmelig usympatisk. Han stod bag massakrerne på de tilfangetagne svejtsergardister i Rådhusets gård den 10. august 1792. Også hans retskaffenhed var tvivlsom, idet han sørgede godt for sig selv under revolutionen med ufine metoder og blev en holden mand. Han anføres i Braeschs værk, 274f, som 28 år gammel i 1792, d.v.s. født i 1764.

arkivbygningen på Avenue Victoria den 24. maj 1871, er der alligevel et stort og righoldigt kildemateriale bevaret til at belyse den centrale kommunes betydning for den demokratiske diskurs.³²

Det omfattende arbejde med at finde bevaret materiale om kommunen og dens historie fik i 1890 sit første imponerende udtryk i Alexandre Tuetey's almindelige repertorium over utrykte kilder til Paris' historie under den franske revolution, udkommet i 11 bind og med en udførlig introduktion til de benyttede arkivsamlinger og eksempler på disses kilder.³³ Dette værk blev hurtigt efterfulgt af de første bind af endnu en gigantisk kildeoversigt ved Sigismond Lacroix og René Farge vedrørende selve Pariserkommunen på i alt 15 bind.³⁴

Foruden disse omfattende repertorier udkom nogle mere afgrænsede, men nyttige vejledninger til Pariserkommunens virke under revolutionen. Således gav Paul Robiquet en oversigt over kommunens personale. Desværre dækker den, som titlen antyder, kun den første konstitutionelle periode, selv om den erklærede hensigt var, at det første bind skulle følges af flere.³⁵

Ernest Mellié udgav i 1898 et værk om de parisiske sektioner under den franske revolution fra den 21. maj 1790 og frem til 10. oktober 1795 (den 19. vendémiaire år IV).³⁶ Dette oversigtsværk blev i 1985 yderligere suppleret med et opslagsværk af Albert Soboul og Raymonde Monnier om personellet i de parisiske sektioner.³⁷

Selv om de originale optegnelser og referater fra kommunens møder som nævnt forsvandt ved brandene i maj 1871, kan man for perioden 14. juni 1793 til 7. marts 1794 rekonstruere mødernes hovedforløb ved hjælp af de tidligere nævnte *Affiches de la Commune de Paris*.³⁸

Det er dog et savn, at man ud over selve referaterne også mangler

32 Den anden pariserkommune var fra februar til juni 1848.

33 Alexandre Tuetey: *Répertoire général des sources manuscrites de l'histoire de Paris pendant la Révolution française*, 11 bd., Imprimerie nouvelle (Association Ouvrière), Paris 1890-1914.

34 Sigismond Lacroix & René Farge: *Actes de la Commune de Paris pendant la Révolution*, 1. serie, bd. 1-7, 2. serie, bd. 1-8, Librairie Cerf, Charles Noblet et Maison Quantin, Paris 1894-1900/1905-1955.

35 Paul Robiquet: *Le personnel municipal de Paris pendant la Révolution, Période constitutionnelle*, Maison Quantin, Paris 1890.

36 Se note 30.

37 Albert Soboul & Raymonde Monnier: *Répertoire du personnel sectionnaire parisien de l'an II*, Publications de Sorbonne, Paris 1985.

38 I 1975 stod Albert Soboul for en forbilledlig kildeudgave af de bevarede *Affiches de la Commune* i Bibliothèque nationale de France, således at også dette materiale til den centrale Pariserkommunes historie blev let tilgængeligt for forskerne: Albert Soboul (red.): *Affiches de la Commune de Paris, 1793-1794*, EDHIS; Paris 1975.

Affiches for den vigtige periode, hvor den revolutionære Kommune tog magten og frem til girondinernes fald, dvs. fra den 10. august 1792 til 13. juni 1793. Her er det væsentligt, at Maurice Tourneux i 1894 kunne udgive nogle uofficielle referater, som Aulard havde fundet i papirerne fra kommunens prokurør Chaumette. Det er uddrag af referater, som Chaumette havde fået i hænde; men åbenbart ikke anvendt i sine egne memoirer, og de er skrevet med en trænet, men ikke identificeret hånd. Uddragene drejer sig om møder fra den 10. august 1792 til 10. september 1792, fra den 20. og 21. januar 1793 og fra den 24. maj til 1. juni 1793.³⁹

Maurice Tourneux fortæller i indledningen nærmere om selve sagsgangen vedrørende dokumentationen af kommunens beslutninger. Enhver beslutning, enhver kundgørelse blev øjeblikkeligt nedskrevet på et løblad og signeret af præsidenten og en af sekretærerne; derpå blev det båret over til en journal indrettet som en banks kassebog og her indført i resumé og derfra ordnet i et register.

Disse journaler er endnu bevaret i præfekturet for Seine-departementet, og de bekræfter ifølge Tourneux fuldstændigheden af *Affiches*. Han skriver videre, at *Affiches de la commune* er blevet flittigt brugt af de gamle historikere, og at store uddrag af dem er blevet gengivet i Buchez og Roux' *Histoire parlementaire*; det er dog kun uddrag, og de administrative afgørelser er ikke taget med.

Endvidere bemærker han, at *Affiches* selvfølgelig giver et godt indtryk af begivenheder og beslutninger samt indsigt i persongalleriet; men sjældent indeholder begrundelser og motiveringer for disse.⁴⁰

Foruden disse kildeudgaver vedrørende Paris kom der også en række kildeudgivelser vedrørende departementet og vedrørende indenrigsministeriets efterretningsvæsen, der ligeledes kan være med til at kaste lys over kommunens politik.⁴¹

Endelig er en række af kommunens førende folk blevet skildret i erindringer, biografier, dokumentsamlinger m.m. udgivet i årene før og efter 1900 med mange detaljerede oplysninger fra kommunens virke. Det gælder ud over de nationale politiske figurer fra Kommunen

39 Maurice Tourneux: *Procès-verbaux de la Commune de Paris (10 août 1792 - 1er juin 1793. Extraits en partie inédits publiés d'après un manuscrit des Archives Nationales*. Société de l'histoire de la révolution française, Paris 1894.

40 Ibid., IIIff.

41 Sigismond J.A. Lacroix: *Le département de Paris et de la Seine (février 1791-ventôse an VIII)*. Société de l'histoire de la révolution française, Paris 1904. Maurice Barraux: *Le département de la Seine et de la ville de Paris*. Imprimerie de J. Dumoulin, Paris, 1910. Pierre Caron: *Paris pendant la Terreur: Rapports des agents secrets du ministère de l'intérieur*, bd. 1-4, Paris 1910-1949.

som Robespierre, Collot d'Herbois, Carnot og Billaud-Varenne også borgmester Jean-Nicolas Pache, prokurør Chaumette og anden viceprokurør Hébert samt Antoine Joseph Santerre, parisisk brygger og *général de la République française*.⁴²

På trods af forfatteres og udgiveres store arbejde kan kildesituationen være med til at forklare, at de historiske fremstillinger vedrørende den første Pariserkommune har været få, og at de væsentligt har været forsøg på at samle og etablere facts om den centrale kommune og dens aktører ved hjælp af disse repertorier og kildeudgaver, suppleret med materiale i de statslige arkiver samt periodens aviser.

Maurice Mortimer-Ternaux, Henri Wallon og Paul Lacombe

I årene 1862-69 udkom en fremstilling af Maurice Mortimer-Ternaux, der i 8 bind skildrede Terrorens historie fra den 14. juli 1793 til slutningen af oktober 1793. Det er et betydeligt kortere tidsrum, end bogens titel lover, men på trods af dette og fremstillingens generelle form har Mortimer-Ternaux nået at udnytte de kommunale arkiver grundigt før branden i maj 1871. Hans omfattende – negative – skildring af Pariserkommunens historie er ledsaget af mange uddrag fra kommunens nu forsvundne kilder, som mange senere historikere har benyttet sig af, dog uden at anstille nærmere betragtninger vedrørende tendens og repræsentativitet.⁴³

I 1886 udkom således et digert værk af Henri Wallon, der beskrev, hvorledes Frankrig blev besejret af Paris med revolutionen 31. maj 1793, der udrensede girondinerne af Nationalkonventet.⁴⁴ Som man vil forstå, er der tale om en yderst kritisk fremstilling af Paris' rolle i den nationale revolutions historie.

Denne kritiske forståelse af kommunens virke kom ligeledes til orde i et værk fra 1911 af Paul Lacombe om den første revolutionære

42 Louis Pierquin: *Mémoires sur Pache. Ministre de la Guerre en 1792 et maire de Paris sous la Terreur. Sa retraite à Thin-le-moutier et suivi d'une étude sur l'introduction à la philosophie de Pache par J. Leblond*. Édouard Jolly, Charleville 1900. Adrien Sée: *Le Procès Pache (extraits du dossier)*, Société de l'histoire de la Révolution française, Paris 1911. F. Braesch: *Papiers de Chaumette publiés avec une introduction et des notes*, Société de l'histoire de la Révolution française, E. Cornély, Paris 1908. Paul d'Estrée: *Le Père Duchesne. Hébert et la Commune de Paris (1792-1794)*, L'Édition moderne – Librairie Ambert, Paris 1909. A. Carro: *Santerre, général de la République française, sa vie politique et privée*, Ledoyen, Paris 1847.

43 Maurice Mortimer-Ternaux: *Histoire de la Terreur 1792-1794*, 8 bd., M. Lévy frères, Paris 1862-81. Vedrørende den manglende kildevurdering, se Gottfried Koch i *Historische Zeitschrift* Bd. 114, H. 1 (1915), 182-84.

44 Henri Wallon: *La Révolution du 31 mai et le fédéralisme en 1793, ou La France vaincue par la Commune de Paris* 1-2, Librairie Hachette, Paris 1886.

kommune i Paris og dens indflydelse på de to nationalforsamlinger, henholdsvis Den lovgivende Nationalforsamling og Nationalkonventet i perioden 10. juni 1792 til 2. juni 1793. Værket fik ikke nogen god modtagelse af de øvrige faghistorikere; og selv om man ikke kan frakende den ene anmelder, Frédéric Braesch, en vis inhabilitet, forklarer argumenterne mod fremstillingens videnskabelige kvaliteter dog udmærket, hvorfor værket ikke har sat sig spor i Paris' revolutionshistorie.⁴⁵

Frédéric Braesch

I 1911 kom den første egentlige monografi om Pariserkommunen, da Frédéric Braesch udgav et omfangsrigt værk på 1250 sider om perioden fra den 20. juni til 2. december 1792. Afhandlingen var tænkt som første del af en samlet behandling af den revolutionære kommune af 10. august 1792; men den forblev en bastant torso.⁴⁶

Fremstillingen er et imponerende forsøg på at samle alle informationer vedrørende kommunen fra de bevarede arkiver samt referaterne i datidens aviser af debatterne på den centrale kommunes møder og om sektionernes aktiviteter. Den er udtryk for en enorm arbejdsindsats, men de mange detaljer gør den også temmelig uoverskuelig. Hovedformålet er tilsyneladende at forklare, hvorfor vi fik revolutionen den 10. august 1792; at afsløre dens bagmænd; og at redegøre for den efterfølgende kaotiske politiske kamp mod Den lovgivende Nationalforsamling og senere det nyvalgte Nationalkonvent i forsøget på at bevare en revolutionær kommune til at lede det nationale forsvar og sikre republikken. En kamp, som Kommunen ifølge Braesch tabte, da den måtte gennemføre nyvalg til kommunen den 2. december 1792 som følge af Nationalkonventets krav.

Vedrørende bagmændene for revolutionen konkluderede Braesch ud fra sin gennemgang af tidens udgivne taler og pamfletter, at de grupper, der senere fik betegnelserne girondinere og montagnarder,

45 Paul Lacombe: *La première commune révolutionnaire de Paris et les assemblées nationales*, Hachette et Cie, Paris 1911, Xiii, 389. Anmeldt af H. E. Bourne i *The American Historical Review*, Vol. 17, No. 2 (Jan., 1912), 373f; af F. Braesch i *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, Vol. 17, No. 2 (1912), 113-127; af Rod. Reuss i *Revue Historique*, t. 108 (Septembre-Décembre) 1911, 349f.

46 Frédéric Braesch: *La Commune du dix août 1792. Étude sur l'histoire de Paris du 20 Juin au 2 Décembre 1792*, Hachette et Cie, Paris 1911, XVIII + 1236, Afhandlingen er bl. a. anmeldt af H.E. Bourne i *American Historical Review*, Vol. 18 (1912), No. 1, 135-137; Rod. Reuss i *Revue Historique*, t. 108 (Septembre-Décembre) 1911, 350f.; Gottfried Koch i *Historische Zeitschrift* Bd. 114, H. 1 (1915), 182-84. Braesch har selv vurderet sin doktorafhandling i *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, Vol. 17, No. 1 (1912), 52-54.

den 10. august 1792 marcherede side om side. Det girondinske ministerium var blevet afskediget i juni 1792, og der var en generel uro over kongemagtens centrale placering i den nye forfatning. Den lovgivende Nationalforsamlings medlemmer var selv blevet valgt i september 1791 med de aktive borgeres stemmer alene, og med dette »smalle« valggrundlag kunne denne forsamling »umuligt« udtrykke »hele« folkets ønsker. Den lovgivende Nationalforsamling beviste da også, ifølge såvel girondinere som montagnarder, sin manglende folkelighed i perioden fra 20. juni og frem til den 10. august 1792 ved ikke at slutte op om de parisiske sektioners krav om kongens afsættelse, og den var dermed selv medvirkende årsag til, at revolutionen brød ud natten til den 10. august 1792.⁴⁷

Braesch udfører derpå et stort arbejde med at identificere de 288 ordinære medlemmer af Fællesrådet, som var valgt af de forskellige sektioner fra den 10. august og frem til den 2. december 1792, et arbejde der vanskeliggøres af, at der først indtrådte en vis orden efter den 17. august 1792, hvor man krævede, at medlemmerne aflagde en borgered, før de kunne indtræde i Fællesrådet. I alt får Braesch opstillet en liste med 363 navne over borgere, der i perioden havde en af de 288 pladser i Fællesrådet. Han kender alderen på 189 af dem og erhvervet for 206 medlemmers vedkommende. På dette ukomplette grundlag konkluderer han, at de modnere mænd havde overvægt, og at der var mange fra embedsstanden og de liberale erhverv, men kun få fra den socialt lavest placerede del af byens borgere.

Braesch går derpå over til at gennemgå og give moralsk karakter til en række af de mere fremtrædende af kommunens medlemmer, både i første og andet geled, og når frem til, at kommunen var en stærk blanding af ærlige mennesker, filurer, oprigtige mennesker, principløse mennesker, ja mennesker af enhver slags.⁴⁸

Efter denne gennemgang bemærker han, at efter sejren den 10. august 1792 havde de 80 til 90 mennesker, som havde grebet tøjlerne på rådhuset for sektionerne, ikke mere at gøre; men da det legale Fællesråd var opløst, hvordan kunne man så komme videre? Hvordan legalisere en revolution? Man havde 48 små stater, som deltog i den fælles administration af byen, men det var nødvendigt med en fælles organisation. Derfor blev det besluttet at opbygge en organisation byggende på netop de 48 selvstændige sektioner, der hver især – uden kontrol af de øvrige sektioner – skulle sende seks repræsentanter til rådhuset.

47 Ibid., 13ff., 190ff.

48 Ibid., 264ff., 281ff.

Disse 288 repræsentanter skulle så til sammen udgøre Fællesrådet – *Conseil général de la Commune*.

Efter at Den lovgivende Nationalforsamling i de første dage efter revolutionen havde bøjet sig for den oprørske kommune og anerkendt den, vedtaget suspensionen af kongen og forfatningen og ladet udskrive valg til en ny Nationalforsamling, kom det til en magtkamp mellem den og Kommunen om arbejdsdelingen og de nye kommende nationale repræsentanters valg måde og valgperiode. Ifølge Braesch endte Kommunen med at måtte underlægge sig Den lovgivende Nationalforsamling og det nye Nationalkonvents krav om, at dens forhold skulle legaliseres af den nationale forsamling, ligesom det direkte mandatdemokrati for Fællesrådets vedkommende blev erstattet af et repræsentativt styre. Det var her afgørende, at efter Nationalkonventets valg med deltagelse også af de passive borgere kunne Kommunen ikke længere påberåbe sig, at den alene repræsenterede »hele« folket.⁴⁹

Michel Eude

I 1937 udkom en monografi af Michel Eude om den af Robespierre styrede kommune, hvormed han mener den definitive kommune fra den 19. august 1793 til 27. juli 1794. Monografien, der er en samling af en række artikler, der udkom i *Annales historiques de la Révolution française* op igennem 1930erne, er en nøgtern gennemgang, der følger i Mathiez' spor med en sympatisk skildring af Robespierre, men er ellers først og fremmest et omhyggeligt forsøg på at fastslå, hvad der kan ses som kendsgerninger inden for den på forhånd opstillede forståelsesramme.⁵⁰

Michel Eude konstaterer, at Kommunens indre historie er dårligt kendt efter den 2. december 1792, hvor Fællesrådet af 10. august 1792

49 Ibid., 334ff., 593-590.

50 I Serge Bonin & Claude Langlois (red.): »Paris«, *Atlas de la Révolution française* vol. 11, Éditions de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris 2000, s.123 nævnes følgende monografi: Michel Eude: *Études sur la Commune robespierriste*, Mellotée, Paris 1937, men den har ikke været til at finde selv med trænede bibliotekarers hjælp. Sidetallet på monografien svarer til omfanget af følgende artikler, som der vil blive henvist til i det følgende: »La Commune robespierriste. Chapitre I. La Commune de Paris«, *Annales historiques de la Révolution française (AHRF)* X, 1933, 412-425; »La Commune robespierriste. Chapitre II. La »robespierrisation« de la Commune«, *AHRF* XI, 1934, 323-347 og 528-556; »La Commune robespierriste. L'arrestation de Pache et la nomination de l'agent national Claude Payan«, *AHRF* XII, 1935, 132-161; »La politique économique et sociale de la Commune robespierriste«, *AHRF* XII, 1935, 495-518; »La politique sociale de la Commune robespierriste le neuf thermidor«, *AHRF* XIII, 1936, 289-315.

blev afløst at et nyt, der var valgt ifølge Den lovgivende Nationalforsamlings dekret af 19. september 1792. Imidlertid underkendte Kommunalforsamlingen valgresultatet og beordrede den 24. december 1792 omvalg. Dette omvalg blev imidlertid træneret af sektionerne, således at der den 3. april 1793 endnu manglede sektionernes valg og godkendelse af 44 repræsentanter. De allerede valgte 100 medlemmer fik ved Nationalkonventets dekret af 3. april 1793 sæde og stemmeret i Fællesrådet ved siden af de tilbageværende medlemmer af det gamle Fællesråd, mens man afventede sektionernes valg og godkendelse af de sidste 44 medlemmer. Denne procedure blev også træneret af sektionerne. Den groteske situation fik Nationalkonventet til at forenkle valgproceduren ved lov af 10. juni 1793. Herefter skulle valgene af repræsentanter til Fællesrådet i de enkelte sektioner ikke længere godkendes i de andre 47 sektioner, og sektionerne fik kun 15 dage til at vælge de sidste repræsentanter, ellers skulle de udpeges af departementet. Først den 19. august 1793 var valget til ende, så i perioden fra den 2. december 1792 til 19. august 1793 bestod Fællesrådet af mellem 300 og 400 medlemmer. Først fra den 19. august var situationen altså således, at man kan sige, at etableringen af den anden konstitutionelle kommune, den »endelige« kommune var tilendebragt. Den bestod af et Fællesråd på 144 medlemmer, som varede frem til den 27. juli 1794.⁵¹

Eude gennemgår derpå den »endelige« kommunes medlemmer, deres navne og baggrund. Vedrørende deres erhverv og alder når han frem til, at Fællesrådets medlemmer nu var blevet mindre socialt fremtrædende og yngre end i kommunen af 10. august 1792.⁵² Hvilken politik førte så dette brede udsnit af parisiske borgere i perioden? Efter kort at have nævnt Kommunens deputation til Nationalkonventet den 5. september 1793, koncentrerer Eude sig om at klarlægge begivenhederne i februar/marts 1794. Kommunen sendte den 23. februar en deputation til Nationalkonventet for at kræve en streng og regelret efterlevelse af loven mod hamstring. Borgmester Pache var ifølge Eudes vurdering et hæderligt og ubestikkeligt menneske, som Robespierre satte pris på, og som bakkede op om Velfærdsudvalgets politik; mens Chaumette og Hébert skildres som upålidelige og ultrarevolutionære. Deres tilhængere krævede, at modstanderne mod fortsat terror – *les indulgents* – i Konventet blev sendt samme vej som girondinerne året før,

51 Michel Eude: »La Commune robespierriste. Chapitre I. La Commune de Paris«, *AHRF*, X, 1933, 415ff.

52 Michel Eude: « La Commune robespierriste. Chapitre II. La »robespierrisation« de la Commune«, *AHRF* XI, 1934, 323-347.

og de blev skubbet i endnu mere yderliggående retning af deres partis radikale og energiske kræfter i skikkelse af f.eks. Momoro, Vincent og Ronsin.

Da Velfærdsudvalget den 26. og 27. februar 1794 forgæves havde søgt at imødekomme kravene fra de parisiske sansculotter; da man løbende talte om en ny »anden september« (septembermassakrerne 1792); og da der den 1. marts 1794 rundt omkring i de folkelige sektioner blev opsat plakater og opråb, der opfordrede til at fordrive Nationalkonventet og erstatte det med en diktator, der bedre ville kunne sikre overflod og velstand, måtte politiet gribe ind mod en sådan kontrarevolutionær virksomhed.

Den 4. marts 1794 tildækkede Cordeliers-klubben det i dens mødesal ophængte billede af menneskerettighedserklæringens tekst, og klubben krævede sammen med sektionen Marat via en deputation til kommunens Fællesråd, at folkets mordere blev udryddet. De erklærede at ville holde menneskerettighedserklæringen tilhyllet, indtil folkets fjender var straffet og friheden, roen og velstanden genindført. Man opfordrede således ifølge Eude Kommunen til at gøre oprør mod Nationalkonventet. Dette blev dog afvist af Fællesrådets præsident Lubin, der henviste til, at hungersnøden var reel, og bakkede op om Nationalkonventet og dets udvalg.⁵³ Sagen endte med, at hébertisterne blev arresteret natten mellem den 13. og 14. marts 1794, dømt for statsfjendtlig virksomhed mellem den 21. og 24. marts og henrettet den 24. marts 1794. Den 19. marts arresteredes Chaumette og den 10. maj 1794 borgmester Pache.

I forbindelse med dette opgør vedtog Nationalkonventet den 13. marts 1794 et dekret, der medførte, at kommunen fuldt og helt blev underlagt Nationalkonventet og regeringsudvalgene, hvormed den frie kommune var afskaffet. Samtidig med hébertisternes og Chaumette og Paches arrestationer og afskaffelsen af den fri kommune foretoges en række udrensninger i Fællesrådet, og frem til den 27. juli 1794 var Kommunen regeringens, dvs. Robespierres villige instrument.⁵⁴

Som det fremgår af dette referat, ydede Michel Eude med sin studie af den definitive kommune en yderst fortjenstfuld indsats med at klarlægge persongalleriet og den kommunale administrative og politiske struktur; men i sin beskrivelse af det politiske opgør efter den 23. februar 1794 følger han de gængse fremstillinger, informeret af de fremsatte

53 Michel Eude: « La Commune Robespierrieste. Chapitre II.. La »robepierrisation« de la Commune », *AHRFXI*, 1934, 528ff.

54 *Ibid.*, 541f.

anklager under retssagerne samt referater i aviserne *Moniteur* og *La Montagne*. Skurkene er Hébert og hans tilhængere og Chaumette, mens heltene er Velfærdsudvalget og Robespierre. Skurkenes krav var baseret på det urimelige krav, at når folket lider nød, er det Nationalkonventets pligt at sørge for social orden og nødvendige forsyninger.

Det synes ligeledes klart, at Eude tillægger Kommunen en selvstændig politisk plads i datidens politiske franske diskurs, idet Cordeliersklubben og sektionen Marat søger at få Fællesrådet til at slutte op om en ny revolution, og idet selvstændigheden først ophører den 13. marts 1794. En nærmere undersøgelse af det eventuelle selvstændige politiske indhold i Fællesrådets politik i forhold til sektionerne og Nationalkonventet overvejes imidlertid ikke.

Alphonse Gardie

I 1940 udkom en afhandling af juristen Alphonse Gardie, der ifølge titlen behandler Pariserkommunen i perioden fra 10. august 1792 og frem til 27. juli 1794, og har regering af/ved folkemasserne som sit tema. Den blev antaget til forsvar for den juridiske doktorgrad i 1939 og fokuserer da også på de juridiske aspekter omkring etableringen og legaliseringen af den revolutionære kommune.⁵⁵

Alphonse Gardies tese er, at man ved en nærmere analyse af de nøgne kendsgerninger og de foretagne krænkelser af retstilstanden vil kunne uddrage nogle generelle regler og træk vedrørende overgangen fra et de facto regime til et legitimt regime. Efter en revolution finder der en normalisering sted, og Pariserkommunen skal derfor behandles med henblik på nærmere at undersøge og diskutere forholdet mellem revolution og legitimitet.⁵⁶

Ifølge Gardie må man forstå, at såvel Fællesrådet som de decentrale sektioner er en del af det kommunale styre. Hvis det er Fællesrådet, som ofte tager de afgørende beslutninger på alle borgernes vegne, så er det sektionerne, som forlener Fællesrådet med status og magt. Sektionerne må derfor være i centrum, med alle de sociale og politiske behov hos deres borgere, som de til stadighed skulle varetage.

Den vanskelige kildesituation fremhæves. Gardie vil benytte sig af det sparsomme kildemateriale, der er at finde i de store repertorier,

⁵⁵ Alphonse Gardie: *La Commune de Paris – 10 Août 1792 - 9 Thermidor an II – Essai sur le gouvernement des masses*. Librairie sociale et économique, Paris 1940, 347.

⁵⁶ *Ibid.*, 1f.

samt de eksisterende fremstillinger af Kommunens historie, herunder Braesch's detaljerede disputats. Hertil kommer en række juridiske, statsretslige og statsteoretiske afhandlinger. Der er altså ikke tale om selvstændige kildestudier, men et forsøg på ud fra den eksisterende litteratur og forskning at uddrage nogle generelle træk vedrørende Kommunens stilling i perioden 10. august 1792 til 27. juli 1794.⁵⁷

Revolutionen af 10. august 1792 havde ifølge Gardie også et vigtigt kommunalpolitisk aspekt. Den bekræftede de erobrings, som sektionerne havde opnået eller tilrevet sig siden den 20. juni 1792 på trods af styrelsesloven af 1790: Deres permanente mødevirksomhed, offentlige møder, og magten til at føre politiske forhandlinger. Først og fremmest ændrede revolutionen Fællesrådet til et politisk organ. Med revolutionen den 10. august 1792 havde kommunen Paris fået en særlig plads i staten, som den havde gjort sig fortjent til i kraft af den prestige, sejren gav. I perioden efter den 10. august strakte dens magt sig til at deltage i ledelsen af statens affærer og til at påtvinge den lovgivende magt sine ønsker.

Gardie fremhæver, hvordan Den lovgivende Nationalforsamling anerkendte og dermed de facto legitimerede den »oprørske kommune« af 10. august 1792, selv om den fastholdt den nye kommunes provisoriske karakter og sin egen teoretiske ret til at repræsentere folket.⁵⁸

Efter det nyvalgte Nationalkonvents åbning den 21. september 1792 og dets erklæring om kongedømmets afskaffelse og indførelse af republik havde Frankrig et nationalt organ, hvis folkelige mandat – som også de »passive« borgere stod bag – kommunen ikke kunne sætte spørgsmålstegn ved. Nationalkonventet og dens provisoriske regering var dog også irregulært. Det kunne ikke påberåbe sig en indiskutabel legitimitet, en konstitution. Med Den lovgivende Nationalforsamlings godkendelse den 10. august 1792 havde Nationalkonventet ganske vist en tilsyneladende legalitet; men reelt havde det krænket forfatningen af 1791, og det kunne alene påberåbe sig en rationel ret som udpeget af den tidligere nævnte rousseauske »Folkesuveræn«, repræsenteret af den parisiske kommune.

Med hensyn til Kommunen var den i samme situation. Dens handlinger skal vurderes i lyset af denne flydende og dårligt sikrede legalitet, som krævede en stor del tolerance. Kommunen indtog en selvstændig plads i det nye styre, da det var den, som havde indsat styret, og Nationalkonventet kunne derfor ikke gøre andet end at anerkende dens rolle.

57 Ibid., 3f.

58 Ibid., 23f.

Ganske vist forsøgte Nationalkonventet at skubbe Kommunen tilbage til den placering, den havde ifølge styrelsesloven af 1790, men det ville ikke hindre dens indblanding. Kommunen udgjorde en virkelig statsmagt, en selvstændig regering. I den forstand var den et de facto regeringsorgan, som delte magten med Nationalkonventet.⁵⁹

Ved siden af kommunens Fællesråd var der andre, konkurrerende organer, således valgmandsforsamlingen – *Assemblée électorale* – for Paris. Der var 990 medlemmer for hele departementet, heraf var de 850 fra Paris. Valgmændene var valgt efter 10. august 1792. Det store flertal var montagnarder, og mange var også tilknyttet Kommunen, som forsamlingen opretholdt gode forbindelser til. Mest tjente den, ifølge Gardie, som samlende opinionsorgan for klubberne.⁶⁰

Et andet konkurrerende organ var de 48 sektioners kommissærer i salen i l'Archevêché, som tog afgørende beslutninger vedrørende de store demonstrationer – *journées* – på Kommunens vegne. I princippet var sektionerne kun herrer hos sig selv, men i disse situationer tilsidesatte de forenede sektioner Fællesrådet og fremmede deres mål direkte gennem sektionskommissærerne i l'Archevêché. Gardie mener imidlertid, at denne organisationsform kun var et skalkeskjul, som Kommunen måtte gribe til, når de legale bånd skulle brydes.⁶¹

Fra den 10. august 1792 og frem nød Fællesrådet i kraft af sin folkelige oprindelse en høj grad af suverænitet, af permanens, og besad en række selvstændige magtbeføjelser – *pouvoirs*. Derigennem kunne det bekræfte sin forrang over for sine konkurrenter og diverse kommunale organer, herunder også sektionerne.⁶²

Gardie fremhæver, at kommunen bevarede sin styrende rolle, fordi den fra første færd var forenet af en række fælles politiske ideer, som udgør et summarisk program: Monarkiets omstyrtelse; afskaffelse af de gamle privilegier og af partiet bag forfatningen af 1791; politisk lighed

59 Ibid., 39f., 60.

60 Efter at medlemmerne var valgt i august 1792, mødtes den enten samlet for selve byen Paris som distriktsforsamling i maj og 5. juni - 8. august 1793 samt i december-januar 1793/94, eller som *assemblée de département* fra 2. september til 25. september 1792, 11. november 1792 til 3. juni 1793, fra 1. til 15. frimaire år 2 (21. november 1793 til 5. december 1793) og endelig i nivôse år 2 (21. december 1793 til 19. januar 1794), *ibid.*, 204f, 208ff. Denne del af kommunens historie er behandlet i Henri Calvet: *Un instrument de la Terreur à Paris. Le comité de salut public ou de surveillance du département de Paris (8 juin 1793-21 messidor an II)*, Librairie Nizet et Bastard, Paris 1941.

61 Ibid., 308f.

62 Ibid., 151ff..

og folkets direkte regering. Dertil kom så intensivering af kampen mod den ydre fjende og kampen for at sikre byens indbyggere fødevarer. I forlængelse heraf udvikledes kravene om terror, om undertrykkelse af al opposition, om kontrol med handel og fremstillingsvirksomhed, om maksimumspriser på fødevarer samt lønloft.

Fællesrådets styrke var, at det lod sig påvirke af opinionen og samtidig påvirkede denne. Den centrale kommune var en vedvarende bevægelse, som fik sin styrke fra masserne, som den benyttede sig af og søgte at kontrollere ved at udsende sine egne repræsentanter til sektionernes generalforsamlinger og ved at indkalde delegerede fra sektionerne til møder på rådhuset. Kommunen ledede folkeskarerne – *la foule* – og koordinerede deres anstrengelser i foråret 1793, i forberedelserne til den 2. juni 1793 og under det hébertistiske fremstød i september 1793.⁶³

I flertallets navn hævdede Fællesrådet at besidde suveræniteten som værende det direkte udtryk for folket i Paris, selv om det kun var en snæver gruppe, en organiseret og dristig minoritet i sektioner og i Fællesråd, der styrede kommunen i det direkte demokratis navn.

Man søgte at etablere et direkte styre, hvor alle borgere deltog direkte i magtudøvelsen, og hvor repræsentanterne var delegater med bundne mandater, som frit kunne udskiftes. Men det store flertal af befolkningen forblev fremmed over for udviklingen og undlod at beskæftige sig med den. Magten var overladt til en lille minoritet, som misbrugte den. Det lykkedes imidlertid dette mindretal at styre opinionen. Gennem plakater, opslag, aviser, adresser, fremsendelse af deputationer og debatterne i generalforsamlinger og klubberne fastholdtes opinionen i en febrilsk atmosfære. Opinionsledelsen tvang den centrale kommune til at udvide sine aktiviteter, blande sig i statens affærer og påvirke nationalforsamlingerne.

Gardie mener, at den rolle som Kommunen indtog i staten, dens placering over lovene og uden for ethvert hierarki, dens direkte påvirkning og handlemåde over for regeringen og dens undertrykkelse af individet og dets rettigheder, gør det uomtvisteligt, at Pariserkommunen i perioden fra 10. august 1792 og frem til 5. september 1793 grundlæggende udøvede et diktatur.

Trods alle de negative sider ved Pariserkommunens diktatur, mener Gardie, at det var et væsentligt led i udviklingen frem mod det moderne samfund. Gennem dette diktatur etableres en ny retstilstand, og det satte endegyldigt den brede befolknings styre på dagsordenen.⁶⁴

63 Ibid., 212ff.

64 Ibid., 197ff. Her understreges også det manglende fremmøde på sektionernes generalforsamlinger (223ff, 307f, 320f).

Gardies tolkning er selvfølgelig problematisk set ud fra hans stærke afhængighed af normative kilder og tidligere fremstillinger af Pariserkommunens historie, og det er forståeligt, at historikere som Georges Lefebvre har affærdiget den.⁶⁵ Imidlertid er Gardie den første og hidtil eneste, der i sin fremstilling søger at få afklaret Pariserkommunens idemæssige og politiske betydning for udviklingen af en demokratiskurs, og for kampen om enten direkte demokrati eller repræsentativt demokrati under revolutionen. Her er det væsentligt, at han netop i modsætning til de øvrige fremstillinger af Kommunens historie fremhæver den centrale Pariserkommunes rolle som selvstændig aktør i demokratiskursen i forhold til såvel Nationalkonvent som de decentrale institutioner i Kommunen.

Paul Sainte-Claire Deville

I 1946 udkom en afhandling om kommunen i år II af Paul Sainte-Claire Deville. Den dækker perioden 31. maj 1793 til 27. juli 1794, og den er ifølge undertitlen fortællingen om en revolutionær forsamlings liv og død. Bogen blev til over en længere årrække som artikler i tidsskriftet *Revue des questions historiques* i årene 1930-1939, dog er de to sidste kapitler skrevet i 1941, efter at tidsskriftet gik ind.⁶⁶

Afhandlingens hovedvægt ligger på analysen af kommunens politiske og administrative virke i tiden op til den definitive kommune og frem til august 1794. Deville er yderst kritisk over for Kommunen. Han bygger på referaterne af Kommunens møder i dagbladet *Moniteur*, der var Kommunen fjendtligt stemt, suppleret med *Journal de Perlet*, der ligeledes var kritisk over for styret. Desuden anvender Deville retsdokumenterne efter 27. juli 1794.⁶⁷

Indledningsvis skildres den højtidelige indvielse af den nye definitive kommune den 7. august 1793 i rådhusets store sal. Derpå gives en

65 Kort omtalt af Georges Lefebvre i *Revue historique*, t. 196 (Janvier-Mars) 1946, 191; han har givet en fyldigere, men stadig ganske kort anmeldelse af afhandlingen i *Annales historiques de la Révolution française*, t. 21 (1949), 177f.

66 Paul Sainte-Claire Deville: *La Commune de l'an II: Vie et mort d'une assemblée révolutionnaire d'après de nombreux documents inédits*, Librairie Plon, Paris, 1946. Første del er pagineret side 3 til 188, mens anden del er pagineret side 189-357. Anmeldt af Kurt Schwerin i *Books Abroad*, Vol. 22, No 1 (Winter, 1948), 48f; af Cuthbert Wright i *The Catholic Historical Review*, Vol. 32, No. 4 (Jan., 1947), 448-449; kort omtalt af Georges Lefebvre i *Revue Historique* t. 205 (Janvier-Mars) 1951, 86f.

67 *Ibid.*, 6f., 12f., 26f., 38f., 49, 60 og 140-145. Bogen mangler en samlet litteratur- og kildefortegnelse, men dens »smalle« argumentationsgrundlag fremgår af noterne.

gennemgang af organiseringen af Pariserkommunen ud fra den kommunale styrelseslov for Paris af 21. maj 1790.⁶⁸ Deville lægger her vægt på, at selv om styrelsesloven af 1790 formelt opretholdtes, så mødtes sektionernes generalforsamlinger og Fællesrådet nu permanent, hvilket indebærer, at de var blevet godkendt af Nationalkonventet som fora for politiske diskussioner. Blandt beskrivelsens fortjenester er en glimrende demonstration af, hvordan den demokratisk tænkte kommunallov fra maj 1790 endte i et morads af afstemninger, træneringer og gentagelser af valghandlinger, med den virkning, at borgerne blev trætte af det nye demokrati, og at der aldrig faldt ro over den politiske del af kommunens arbejde.⁶⁹

I de følgende afsnit dækkes optakten til begivenhederne den 29. maj til 2. juni 1793, der medførte girondinernes fald. Denne ydmygelse af Nationalkonventet er ifølge Deville en historie uden helte, på linje med resten af fortællingen. Beretningen bæres af en modvilje mod Kommunen, hvor de stakkels jævne borgere i sektionernes generalforsamlinger og Fællesrådet, om end de oprigtigt tror på revolutionen, lader sig skræmme bort eller forføre af nogle få demagoger, der uddannes og får parolerne udstukket i Jakobinerklubben, der igen styres af Robespierre. Dette oprørs succes tilskrives altovervejende Robespierres og montagnardernes minutiøse planlægning og udnyttelse af de parisiske sektioners folkelige kræfter og væbnede styrker til egne formål. Deville levner ikke Chaumette, Hébert, Pache, Santerre, Hanriot eller de øvrige repræsentanter fra sektionerne og den centrale kommune nogen form for ære eller respekt. De er alene Robespierres kreaturer. Beretningen gennemsyres også af foragt for Den lovgivende Nationalforsamling, for Nationalkonventet og for girondinernes mangel på effektiv modstand mod de effektive magtsøgende montagnarder. Mens montagnarderne handler og opildner stemningen i Paris sammen med kommunens prokurør og viceprokurør, henholdsvis Chaumette og Hébert, driver girondinerne tiden bort med abstrakte diskussioner og nyttesløse udfordrende skænderier med Pariserkommunen.⁷⁰

Endelig skildres den »robespierrezke« kommune efter udrensningerne i marts 1794. Der fremføres mange bizarre eksempler fra Fællesrådets møder på en meget underholdende og forførende måde, men uden nogen form for tendensanalyse af kilderne eller forsøg på forståelse af de enkelte gruppers situation. En af fremstillingens fortjenester

68 Ibid., 8-17.

69 Ibid., 9 nederst.

70 Se f. eks. *ibid.*, 24f, 36-41, 48ff, 95f, 99, 102f, 129 og 136ff.

er, at dens forfatter har været inde i alle sagsmapperne fra retssagerne mod de enkelte medlemmer af kommunen efter 27. juli 1794 samt gransket memoirer fra de overlevende; men resultatet er ikke opløftende. Fællesrådets medlemmer var for størstepartens vedkommende dumme, dvaskede, forfængelige, uvidende, snavsede og uden politiske eller strategiske evner af nogen art, og de handlede hovedløst og tankeløst, anført af personer uden format og formål ud over egen gevinst.

Et karakteristisk træk hos Deville er, at mens han gennemgående foragter Fællesrådet for dets legen med storpolitikken under påberåbelse af folkesuveræniteten, påviser han ligeledes, at kontinuiteten for så vidt angår administrationen af de daglige forretninger var stor, når der ses bort fra politiadministrationen.⁷¹

Devilles holdning er helt tydeligt, at kommunen er et godt og skræmmende eksempel på, hvad pøbelvælde kan indebære. Hele udviklingen i år II førte ganske vist til, at nationen blev reddet af montagnarderne i Velfærdskomitéen, men det skete på bekostning af de selv samme mennesker, nemlig folket, som regimet og Kommunen sagde, de ville respektere.⁷²

Det er denne historie, der er hans ærinde; mere generelle betragtninger og diskussioner vedrørende Kommunens rolle kommer ikke på tale, da dens folk på alle niveauer opfattes som Robespierres og montagnardernes redskaber.

Albert Soboul

I 1958 kom så endnu en diger afhandling om Pariserkommunen, men denne gang med fokus på sektionerne og sansculotterne i Paris, da Albert Soboul forsvarede sin tese om sansculotterne som de folkelige forkæmpere for lighed og social retfærdighed over for det jakobinske småborgerskab i perioden fra 2. juni 1793 til februar 1794.

Soboul vender sig mod den reaktionære fortolkning om den besiddelsesløse parisiske pøbels tøjlesløse regime med terror og død til følge og mod den romantiske tolkning, eksemplificeret ved Michelet, der tolker folket i brede linjer uden at bekymre sig om de enkelte individers situation og følelser. Desuden undsiger Soboul den kapitallogiske tolkning fremsat i 1946 af Daniel Guérin, der vil se sansculotterne som et spirende proletariat med en begyndende klassebevidsthed over for borgerskabet.⁷³

71 Ibid., 180-186.

72 Ibid., 134.

73 Daniel Guérin: *La lutte de classes sous la première République. Bourgeois et »bras nus« (1793-1797)*, Gallimard, Paris 1946. Anmeldt af Georges Lefebvre i *Revue Historique* t.

Allerede i kapitel 1, der beskæftiger sig med den politiske situation i Paris fra 2. juni til 13. juni 1793, finder vi de selvstændige sansculotter hos Soboul, som udvikles i resten af afhandlingen. Montagnarderne har med hjælp fra folkets (sektionernes) kommandostab i l'Archevêché vundet magten over girondinerne. Det er Sobouls klare tese, at montagnarderne gerne tog mod hjælpen og måske var med til at organisere den, men at kommandostaben havde sine egne motiver og ønsker samt forventninger til Nationalkonventets kommende politik. Disse blev udtrykt klart i l'Archevêché-komiteens opråb, der ønskede lighed, mad, terror mod aristokraterne og deres støtter og udrensninger i sektionerne af antirevolutionære.

Montagnarderne og Robespierre trænerede i første omgang disse krav sommeren igennem; men det gik galt med de store demonstrationer den 4.-5. september 1793, hvor Pache, Chaumette og Hébert måtte slutte op om de krav fra sansculotterne, som havde været fremført siden den 28. juli 1793. Dette førte til en ny politisk situation, hvor borgmester og parket pludselig var jakobinernes modspillere, og hvor Hébert spillede en større og større rolle i Cordeliers-klubben, mens Chaumette og Hébert førte sig frem på kommunens selvstændige initiativ i afkristningsprocessen.

Velfærdsudvalget satte sig derfor for at genvinde kontrollen over sansculotterne og begyndte de lovmæssige indskrænkninger af mødetid og antal møder i sektionernes generalforsamlinger allerede midt i september. I december 1793 blev parkettet gjort til 'nationale agenter', dvs. til regeringens talsmænd i stedet for sansculotternes. Udrensningerne i marts og april 1794 af hébertisterne og indulgenterne (Danton, Desmoulins) indsnævrede imidlertid den hidtidige magtbase til en spinkel søjle, som ikke kunne bære den 27. juli 1794, da Nationalkonventet satte punktum for Terroren.

Da Soboul ikke har til hensigt at belyse Fællesrådets rolle, og da demokratispørgsmålet ikke har større vægt hos ham, står der kun lidt om den centrale kommunes rolle i spillet. I det store og hele ses borgmester Pache og parkettet den 2. juni 1793 som jakobinernes forlængede arm, der havde til opgave at modsætte sig sansculotternes selvstændige indflydelse og politik. De skulle med andre ord træner de sociale løfter til sansculotterne, som var indeholdt i l'Archevêché-forsamlingens udtalelse.

205 (Janvier-Mars) 1951, 89ff; diskuteret af Henri Calvet : »Une histoire «nouvelle» de la Révolution française«, *Revue Historique*, t. 197 (1947), 221-227. Albert Soboul: *Les sans-culottes parisiens en l'an II. Mouvement populaire et gouvernement révolutionnaire (2 Juin 1793-9 thermidor an II)*, Librairie Clavreuil, Paris 1958, 17, 1170.

Efter arrestationerne i marts 1794 af hébertisterne rettedes mistænksomheden mod dem, der havde stået dem nærmest, heriblandt Chaumette og Pache. Politispionen Soulet kunne rapportere, at rygterne dagen efter arrestationen lød på, at den eneste grund til, at de ikke også var fængslet, var, at man ville redde andre, endnu mere skyldige fra at blive revet med i faldet.⁷⁴

Om Fællesrådets rolle i begivenhederne og den politiske virksomhed konkluderer Soboul i sin yderst detaljerede skildring af begivenhederne, at det efter september 1793 udgjorde sansculotternes absolutte højborg. Ledet af embedsmænd som Pache, Chaumette og Hébert symboliserede Fællesrådet den folkelige bevægelse over for regeringskomitéerne og Jakobinerklubben. Regeringsudvalgene kunne derfor ikke tillade Kommunen, der var parisernes hjerte og hjerne, at fortsætte som en uafhængig kraft, men de sparede Fællesrådet og de fleste af dets medlemmer for den sidste ydmygelse, da disse trods alt også stod for monarkiets fald den 10. august 1792, og da regeringens egen legitimitet ellers ville være truet.⁷⁵

Soboul lægger i sin fremstilling vægt på sansculotternes folkelige, småborgerlige basis blandt mindre selvstændige og lønmodtagere og de deraf følgende sociale krav. De politiske krav blev stillet af sektionernes generalforsamlinger efter forslag fra de lokale ledere, mens Fællesrådet uden nærmere analyse fremstilles som en samlende, uselvstændig eksponent for sektionernes politik.

Kritikken af Sobouls monumentale værk er trods anmelderroserne ikke udeblevet. François Furet og hans skole har klandret ham for bastant og anakronistisk anvendelse af den marxistiske tolkningsmodel – den samme fælde som Soboul selv havde beskyldt Guérin for at være faldet i.⁷⁶

Den alvorligste indvending er dog fremsat af Richard Mowery Andrews i 1985. Han argumenterer for, at mange af sektionernes ledende

74 Ibid., 21, 137, 166-171, 803, 810, 819, 823-30, 993f.

75 Ibid., 881-884.

76 George Rudé: *The English Historical Review*, Vol 75, No. 295 (Apr., 1960, 3155-318. François Gadrat: *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, t. 9, No 3 (Jul.-Sep., 1962), 227-232. Samuel Bernstein: »New Directions in French Revolution Historiography«, *Science & Society*, Vol. 23, No. 4 (Fall, 1959), 333-351. Jean Bruhat: »Du nouveau sur les sans-culottes parisiens«, *La Pensée. Revue du Rationalisme moderne. Art. Sciences. Philosophie*, 1959, No. 84, 28-36. François Furet, Claude Mazauric, Louis Bergeron: »Les sans-culottes et la Révolution française«, *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 18e Année, No. 6 (Nov.-Dec., 1963, 1098-1127. Daniel Guérin: »D'une nouvelle interpretation de la Révolution française«, *Annales, Histoire, Sciences Sociales*, 20e Année, No. 1. (Jan-Feb., 1965), 84-94.

medlemmer ikke var småborgere, men efter tidens målestok ganske velhavende mennesker med mange folk i deres brød. Ved at sammenholde de personlige oplysninger om sektionernes ledende personer med data knyttet til skattebetaling, arbejdsgivere, identitetspapirer og sagsmapperne hos domstolene og politiet når han frem til, at hovedparten af sektionernes ledelser og politisk valgte embedsmænd var velhavende og velbjærgede borgere, der valgte politikken som karrieremulighed.

Gennem at forbinde de forskellige kilders prosopografiske oplysninger kan Andrews komme bag om nogle af de meget misvisende erhvervsbetegnelser og identificere den sociale stilling bag den retoriske praksis, f.eks. når han kan påvise, at der bag stillingsbetegnelsen skrædder kunne gemme sig en manufakturfabrikant, der havde 40 arbejdere i sit brød, og bag stillingsbetegnelsen skomager en fabriksejer med 20 skomagere i sit brød.

Andrews når frem til, at der fandtes et sansculotte-oligarki. De førende havde følgeskab af en lille hård kerne af plebejer-aktivister, som på marginal vis havde del i magten, nemlig ved at levere det nødvendige stemmeflertal og den nødvendige rå legemskraft i klubber og fællesforsamlinger. Hertil kom et mere omfattende følge af en mængde almindelige borgere, der var passive i det politiske og sociale liv; men dannede et rekrutteringsgrundlag og udgjorde en latent *masse de manoeuvre*.

Sobouls påstand om, at sansculotternes dominans i sektionerne i 1793-94 var en radikal social magtoverdragelse, er ifølge Andrews simpelthen forkert. Derimod kan den samlede udvikling ses som en flytning af magten fra det ikke-produktive bourgeoisie til lederne af produktionslivet og disses allierede inden for intellektuelle og administrative kredse. Denne omplacering af magten skete i august/september 1792 og ikke først i juni 1793, altså allerede i forbindelse med overgangen fra monarki til republik. Ændringen kommer til syne i sammensætningen af Valgmandsforsamlingen, Fællesrådet samt sektionernes politiske ledelse og embedsmænd.

Andrews konkluderer som følge af sin undersøgelse, at sansculotternes ledere ikke steg frem af folkedybet, men at de udgjorde en borgerlig elite, der havde kæmpet sig frem til indflydelse og valg i sektionerne. Det netværk, de dannede i metropolen, forbandt de 48 sektioner med den centrale kommune, departementet og – gennem jakobiner- og Cordeliers-klubberne – med montagnarderne i Nationalkonventet. Den bestemmende elite var sammensat af paternalistiske

og populistiske individer, der forstod at lede folkemængderne i Paris. Hvad der forenede top og bund, var sidstnævntes behov for elementære forsyninger, sikret af førstnævnte gennem bl.a. prislove og andre kontroltiltag i forhold til det agrare og provinsielle Frankrig.⁷⁷

Andrews' synspunkter gør umiddelbart op med Sobouls tanker om, at sansculotterne repræsenterede »folket«, men hans undersøgelsesresultater dækker kun en del, om end størsteparten af sektionernes ledelser. Dermed bliver det muligt at anfægte hans konklusioner om de borgerlige ledes populistiske styring af begivenhederne ud fra et interessesammenfald mellem lederne og deres vælgere i sektionerne. Tesen blev da også ignoreret eller afvist af Sobouls meningsfæller i deres videre arbejde med sansculotterne.⁷⁸

Ikke desto mindre åbner den blotte og bare tvivl om ledernes sociale position og politiske ideologi for ny diskussion om den politiske magtbalance mellem sektionerne på den ene side og borgmester, parket og Fællesråd på den anden side, i stedet for den lukning, som Soboul signalerede i sin disputats fra 1958. Siden da er der ikke sket større udforskninger af den centrale kommunes betydning. De få, der bevægede sig ind på området, har anlagt specielle vinkler eller fokuseret på afgrænsede begivenheder.

Således har Morris Slavin i adskillige afhandlinger beskæftiget sig med de parisiske sektioner, og med lidt god vilje kan hans bog, *The Hébertistes to the Guillotine. Anatomy of a »Conspiracy« in Revolutionary France* fra 1994 henregnes til det kommunale plan. Der bringes dog intet nyt i forhold til de allerede nævnte monografier, og Slavins vurdering følger Albert Soboul.⁷⁹

⁷⁷ Richard Mowery Andrews: »Social Structures, Political Elites and Ideology in Revolutionary Paris, 1792-94: A Critical Evaluation of Albert Soboul's »Les sans-culottes parisiens en l'an II«, *Journal of Social History*, Vol. 19, No. 1. (Autumn, 1985), 71-112, her særligt 74, 95, 97, 99.

⁷⁸ Claude Mazaauric ignorerer debatten i: »Sansculottes«, Albert Soboul: *Dictionnaire historique de la Révolution française*, Presses universitaires de France, Paris 1989, 957-964. Patrice Higonnet omtaler den usikre sociale identifikation og nævner Andrews i litteraturfortegnelsen: »Sans-culottes«, François Furet et Mona Ozouf: *Dictionnaire critique de la Révolution Française*, Flammarion, Paris 1988, 418-24. Haim Burstin afviser Andrews på grund af hans inferiøre »frame of conception«; men fortæller i afsnittet alligevel den samme historie om de belæste, velbjærgede førere, der med veltalenhed og revolutionær overbevisning leder deres vælgere: *L'invention du sans-culotte. Regard sur le Paris révolutionnaire*, Odile Jacob, Paris 2005, 92-137.

⁷⁹ Morris Slavin: *The Hébertistes to the Guillotine. Anatomy of a »Conspiracy« in Revolutionary France*, Louisiana State University Press; Baton Rouge and London, 1994. Sektionernes politiske forhold er i øvrigt behandlet i Morris Slavin: *The Making of an Insurrection. Parisian Sections and the Gironde*, Harvard University Press, Cambridge, MA, and London 1986. Morris Slavin: *The French Revolution in Miniature. Section Droits-de-l'Homme*,

Isabelle Fourneron har behandlet borgmester Paches fødevareadministration fra februar til september 1793. Emnet er Paches rolle og indflydelse i Pariserkommunen fra februar 1793 og frem til maksimumsprisloven i slutningen af september 1793, perioden hvor denne særlige lovgivningsstrategi udvikledes. Fourneron følger begivenhedernes gang og konkluderer, at Pache med sin optræden over for sektionerne og over for Nationalkonventet fulgte det økonomiske program, som robespierristerne, Kommunen og sektionerne sammen havde udformet i efteråret 1792. Den folkelige bevægelse, som krævede de forskellige økonomiske lovindgreb, skyldtes således ikke agitationen i sektionerne fra Jacques Roux og *les enragés*.

Disse krav blev lagt frem for Nationalkonventet den 27. februar 1793 i en adresse fra Kommunen, der krævede lovgivning om penge, lønninger og maksimumspriser. Kravene svarede til den økonomiske politik, som Saint-Just, Goujon og Robespierre havde fremlagt i efteråret 1792. I argumentationen blev der lagt vægt på retten til livets opretholdelse, hvad der i sidste instans måtte medføre begrænsninger i ejendomsretten. Den 18. april fulgte departementet op med de samme krav til Nationalkonventet.

Der er således ifølge Fourneron en tæt sammenhæng mellem montagnardernes og Kommunens politik i foråret og sommeren 1793. Hun mener ligeledes at kunne påvise, at denne politik blev fulgt i august og efter de store demonstrationer den 4. og 5. september 1793, hvor det med stor dygtighed lykkedes Pache både at manøvrere og bevare sektionernes tillid. Det eneste nye programpunkt var indførelsen af den revolutionære hær. Fourneron når frem til, at Soboul ikke har ret, når han hævder, at 4.-5. september 1793 var en sand folkelig sejr. Ganske vist var aktionsdagene folkeligt inspireret, men det lykkedes Kommunen med Pache i spidsen at sikre en løsning, som svarede til montagnardernes politik.⁸⁰

Endvidere er der kommet biografier om en række af kommunens ledende folk, nemlig Chaumette, Hébert, og Santerre, men ikke nogen om Pache. Fælles for dem alle er, at de ikke bringer nye principielle

1789-1795, Princeton University Press, Princeton, NJ 1984. Raymonde Monnier: *Le Faubourg Saint-Antoine (1789-1795)*, Société des études robespierristes, Paris 1981. Haim Burstin: *Le faubourg Saint-Marcel à l'époque révolutionnaire. Structure économique et composition sociale*, Société des études robespierristes, Paris 1983; Haim Burstin: *Une révolution à l'œuvre. Le faubourg Saint-Marcel (1789-1794)*, Champ Vallon, Seyssel 2005.

80 Isabelle Fourneron: *Pache, maire de Paris et l'administration des subsistances (février-septembre 1793)*. Mémoire en vue de l'obtention du diplôme de maîtrise d'histoire, Paris 1991 (kan lånes på Bibliothèque Historique de la Ville de Paris), 73, 144-148. Afhandlingen er senere i forkortet form udkommet som artikel i *AHRFLXVIII*, 1996, 649-674.

synspunkter vedrørende den centrale kommunes politiske betydning.⁸¹ Derimod er der kommet en række tematiske værker, der inspirerer til på ny at tage dette spørgsmål op. Dette gælder foruden Lucien Jaumes allerede nævnte værk Maurice Genty's fremragende bog om »oplæringen« til borger i Paris 1789 til 1795, samt Raymonde Monniers afhandling om opinionen i Paris fra 1789 til 1796.⁸²

I historieskrivningen om Den franske Revolution er den politiske udvikling på det nationale plan og for Jakobinerklubbens vedkommende rimeligt godt belyst og diskuteret i de sidste årtier under indtryk af de metodiske nybrud.

Selvom der tidligere er skrevet om den centrale Pariserkommune og sansculotterne i sektionerne, har vurderingerne her først og fremmest været præget af ønsket om at forstå Kommunens politik og betydning for den nationale udvikling, set ud fra Kommunens forhold til de forskellige nationalforsamlinger.

Der er således megen inspiration og mange realia og tolkninger af væsentlige sider af Kommunens virke at hente i de sidste godt 20 års forskning, specielt den franske og amerikanske. Men der foreligger ikke nogen nyere samlet monografi over den første revolutionære Pariserkommune betragtet i sig selv, eller en analyse af, hvordan og i hvilken grad Fællesrådet og dens ledende folk var aktive medspillere i udviklingen af den politiske demokratidiskurs – om de f.eks. var følgagtige over for montagnarderne i Jakobinerklubben, eller snarere svage, viljesløse eksponenter for sektionernes politik.

Når man som i det ovenstående samler de enkelte spredte forskningsresultater og udsagn, tyder meget dog på, at det kan være en frugtbar antagelse, at Pariserkommunen 1789 til 1794 havde en ganske selvstændig rolle i kampen for at udvikle et »ægte« demokrati.

81 Nicole Bossut: *Chaumette, porte-parole des sans-culottes*. Éditions du Comité des travaux historiques et scientifiques, Paris 1998. Louis Jacob: *Hébert. Le Père Duchesne. Chef des sans-culottes*, Gallimard, Paris 1960. Antoine Agostini: *La pensée politique de Jacques-René Hébert (1790-1794)*, Presses universitaires d'Aix-Marseille, Aix-en-Provence 1999. Raymonde Monnier: *Un bourgeois sans-culotte. Le général Santerre, suivi de » L'art du brasseur«*, Publications de la Sorbonne, Paris 1989.

82 Maurice Genty: *Paris 1789-1795: L'apprentissage de la citoyenneté*, Messidor/Éditions sociales, Paris 1987. Raymonde Monnier: *L'espace public démocratique. Essai sur l'opinion à Paris de la Révolution au Directoire*, Éditions Kimé, Paris 1994.

Appendiks 1. Den første Pariserkommunes forskellige betegnelser

10. juli 1789 til 25. juli 1789: Valgmandsforsamlingen (*Assemblée electorale*).

25. juli 1789 til 7. oktober 1790: Den provisoriske kommune (*Commune provisoire*).

9. oktober 1790 til 10. august 1792: Den første konstitutionelle kommune (*Municipalité constitutionnelle*). Fornyet i marts 1792, efter at halvdelen havde været på valg.

10. august 1792 til 2. december 1792: Kommunen af 10. august. (*Commune du 10 août*).

2. december 1792 til 7. august 1793: Den provisoriske Kommune (*Commune provisoire*).

7. august 1793 til 27. juli 1794: Den anden konstitutionelle kommune, også kaldet den endelige kommune (*Commune définitive*).

Appendiks 2. Oversigt over kommunens ledende folk 1792-1794

Borgmester

15. juli 1789 til 16. november 1791: Jean Sylvain Bailly (1736-12. november 1793).

16. november 1791 til 18. oktober 1792: Jérôme Pétion (1756-18. juni 1794). Valgt 6. september 1792 til Nationalkonventet. 7. juli til 16. juli 1792 ad interim Philibert Borie.

18. oktober 1792 til 2. december 1792 (konstitueret): Antoine René Boucher, kaldet Boucher-René (1732-1811).

2. december 1792 til 4. februar 1793: Nicolas Chambon de Montaux (1748-1826).

15. februar 1793 til 10. maj 1794: Jean Nicolas Pache (1746-1823).

10. maj 1794 til 27. juli 1794: Jean Baptiste Edmond Lescot-Fleuriot (1761-28. juli 1794), udpeget af Velfærdsudvalget.

Parkettet

Prokurør

September 1790 til 24. februar 1792: Jean Baptiste Boullemer de la Martinière.

24. februar 1792 til 9. september 1792: Pierre Louis Manuel (1753-14. nov. 1793). Han var suspenderet 7. til 23. juli 1792. Den 7. september 1792 valgtes Manuel til Nationalkonventet.

9. september 1792 til oktober 1792: Jean-Lambert Tallien (1767-1820). Valgt til Nationalkonventet.

5. december 1792 til 18. marts 1794: Pierre Gaspard (Anaxagoras) Chaumette (1763-13. april 1794).

18. marts 1794 til 28. marts 1794 (konstitueret): Vincent Cellier.

28. marts til 27. juli 1794: Claude-François Payan (4. maj 1766-28. juli 1794).

Første viceprokurør (substitut)

September 1790 til 26. november 1791 Bon Claude Cahier de Gerville (1751-1796) Fra 27. november 1791 til 15. marts 1792 indenrigsminister.

4. januar 1791 til 8. september 1792 Antoine-François-Evrard-Marie-Catherine Desmousseaux, Blev 7. juli 1792 designeret prokurør ad interim under Manuels suspension 7. til 23. juli 1792.

9. september 1792 Louis Jean-Joseph Léonard Bourdon de la Crosnière (1754-1807). Derpå valgtes Bourdon til Nationalkonventet.

Den 9. september 1792 valgtes Jean Antoine Lavau.

5. december 1792 til 27. marts 1794 Pierre-François Réal (1757-1834).

28. marts til 27. juli 1794 Jacques Moëgne eller Moine, udpeget af Vel-færdsudvalget.

Anden viceprokurør (substitut)

September 1790 til 21. november 1790: Marguerite-Louis-François Dupont-Dutertre (1754-29. november 1793). Var justitsminister 21. november 1790 til 23. marts 1792.

20. januar 1792 til 10. august 1792: Georges-Jacques Danton (1759-5. april 1794). Danton blev justitsminister efter 10. august 1792.

11. august 1792 til 9. september 1792: Jacques Nicolas Billaud-Varenne (1756-1819). Den 7. september valgtes Billaud-Varenne til Nationalkonventet.

I oktober og november 1792 fungerede Jean-Jacques Lubin (1765- 28. juli 1794).

5. december 1792 til 14. marts 1794: Jacques René Hébert (1757-24. marts 1794).

14. marts 1792 til 28. marts var Pierre Jacques Legrand konstitueret.

28. marts-27. juli 1794: Jean-Jacques Lubin (1765-28. juli 1794), udnævnt af Velfærdsudvalget.

Sekretær [Secrétaire-greffier]

Juli 1789 til juli 1792: Etienne Louis Hector de Joly, ændrede navn til Etienne Dejoly (1756-1837). Den 3. juli 1792 udnævnt til justitsminister.

4. juli 1792 til 9. august 1792: Pierre-Paul Royer-Collard (1763-1845).

9. august 1792 til 11. august 1792: Jean-Marie Martin.

11. august 1792 til 9. september 1792: Jean-Lambert Tallien (1767-1820).

1. september 1792- 13. maj 1794: Claude-Curius Coulombeau (1753-?).

13. maj 1794 til 27. juli 1794: Bourbon, fik navneskifte anerkendt til Fleury.

Kommandant af nationalgarden i Paris

16. juli 1789 til juli 1792: Marie Joseph Paul Yves Roch Gilbert Motier, marquis de la Fayette (1757-1834).

Juli 1792 til 10. august 1792: Antoine Jean Gailliot, marquis de Mandat de Grancey (1731-10. august 1792).

10. august 1792 til 19. maj 1793: Antoine Joseph Santerre (1752-1809).

29. maj 1793 til 27. juli 1794: François Hanriot (1759-28. juli 1794).